

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ANUL II. IANUARIE 1931. Nr. 1.

CUPRINSUL:

N. Buta: Guvern de personalități? — *Cornelia Buzdugan*: Fantezie de iarnă. — *Liviu Hulea*: Ungaria și revizuirea tratatelor de pace. — *Petre Țuțea*: Despre Canalie. — *Aurel Decei*: Virgil. — *Victor Cornea*: Criza de lucru în Anglia. — *I. Adămoiu*: O trecere în revistă a gândirii filosofice contemporane. — *Cronica*: Un an. — † *Vintilă Brătianu*. — Intelectualii partidului averescan. — Moartea mareșalului Joffre. — *Alfred Fabre-Luce*: „Locarno sans rêves”. — *Victor Boret*: Pour ou contre la terre. — *Dr. Hersz*: Emigration et réémigration en Palestine. — *G. H. Bousquet*: Essai sur l'évolution de la pensée économique. — *Prof. Dr. Sabin Cioranu*: Cehoslovacia (1918—1930). Probleme valutare și organizarea Băncii Naționale Cehoslovace.

Fondator:
V. V. TILEA
 Redactor:
N. BUTA

1940 10 2

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
CLUJ
STRADA REGINA MARIA Nr. 36.

A B O N A M E N T U L :

Pe un an / Central University Libra Lei 200—

Pentru bănci și autorități . . . . . Lei 500—

Pentru strănătate . . . . . Lei 500—

Coperta și decorurile interioare de: VIRGIL FULICEA

II (1931)
nr 1 (ian)

Guvern de personalități ?

De câteva luni vocabularul politic al Românilor s'a îmbogățit cu o formulă nouă: *guvern de personalități*, formulă pe care, deși nu cunoaștem exact geniala căpătină care i-a zămislit mirajul, o parte a publicistei românești, mai ales a celei din capitală, îi place să o scoată în procesiune solemnă ori decăteori se răspândesc zvonuri tendențioase despre căderea guvernului. În *procesiune solemnă*, fiindcă harnicii impresari ai *înmormântării partidelor* o flutură în văzduh cu aerul de smerenie al preoților ce scot prapuri din biserică peste câmpiile arse de secetă pentru a implora cerului îndurare. Că prinde această formulă în conștiința publică sau ba, asta nu ne interesează în articolul de față; importă doar faptul, că cineva s'a considerat destul de breaz pentru a o lansa, iar alți câțiva destul de „patrioți“ pentru a-i justifica oarecum necesitatea, dându-i întotdeauna o mare publicitate.

Și fiindcă urechile ne sunt asaltate metodic de oftaturile de „ușurare“ care însoțesc nădejdea de apropiata-i realizare, credem a face lucru folositor examinând formula, pipăindu-i seriozitatea și lămurindu-i perspectivele de izbândă aici, în mijlocul realităților românești.

Guvern de personalități înseamnă guvern de specialiști unanim recunoscuți, de somități în fiecare ramură de guvernământ. De oameni fără balastul partidelor la spate, care să le confiște timpul prețios și să le lege de mâini și de picioare orice inițiativă sănătoasă. Înseamnă un mănunchiu de *mandatari direcți ai suveranului*,

în stare să lecuiască lipsurile prezente pin chiar faptul priceperii lor extraordinare. Un astfel de cadou pentru România — așa se spune — nu mai poate întârzia, fiindcă partidele politice au ruinat țara; cu demagogia la temelie și cu incapacitatea la vârf, ele au huzurit în toate bunurile noastre colective timp de 12 ani, fără alt rezultat decât acela de a-și fi dovedit *inutilitatea*.

Să vină deci dușmanii acestor organisme neputincioase, să le dea cu piciorul lovitura de grație, și să se instaleze la cârmă cu biciul de foc al dragostei de țară și a-l unei ineputabile porniri purificatoare. Timpul să fie cruțat; întreg cortegiul palavragiilor democrației, aruncați peste bord, ei nefiind decât simpli târgoveți, care-și fac o concurență sălbatică în arta de a se procopsi cât mai în grabă...

Iată formula salvatoare...

Să mărturisim sincer că privită ca formulă, adevărat sub aspectul ei de simplă plăzmuire abstractă, o astfel de „soluție“ pare atrăgătoare, ca de altfel toate formulele politice. Ce-ar putea fi, — roguvă — mai ideal decât o guvernare de energumeni la locul lor, în urma căreia țara să prospereze ca nici-odată? Desigur, nimic. Numai cât să nu uităm, că această formulă a fost aruncată în vileag, la noi, de oameni care sau au trecut prin toate partidele existente, sau au făcut parte, în permanență, dintr'un partid politic, cărui au a-i mulțumi până și faptul, că nu s'au pierdut în anonim. Ceice au devenit, la noi, așa ca prin vrajă, personalități... aceia au fost, pe rând, și simpli agenți electorali și demagogi cu gura căscată până la urechi și „deputați răsplătiți“ și mameluci parlamentari, ba chiar miniștri. Astăzi sunt, așadar, oameni consumați politicește, în cel mai bun caz, oameni al căror: caracter, aptitudini și șmecherie politică ne sunt perfect cunoscute, ba în anumite cazuri atât de cunoscute încât simțim cum ni se opresc în gâtlej nodurile de scârbă, când le trecem în revistă trecutul.

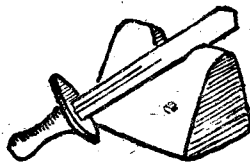
Mai poate avea vre-o vrajă animatoare de optimism și nădejdi purpurii formula, dacă o legăm de aceste specimene de viață publică, ajunse la capătul unei cariere șerpuitoare, plină de răsunătoare răspântii și botezată cu aghiazma tuturor cinismelor comode? Mai pot deveni „eroi“ oamenii tuturor compromisurilor? Noi credem că simplă îndrăzneala acestor „personalități“, pe care noi nu le vedem nicăiri, constitue un act de batjocură la adresa neamului

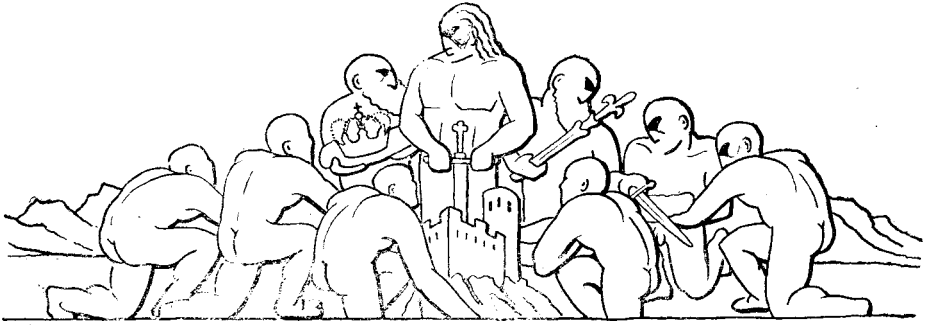
întreg, ultima sfidare aruncată de pe muchea prăpastiei, care li se cascade înaintea ochilor...

După ce am stabilit acest adevăr evident, adecă adevărul, că *formula nu este la noi actul de mărturisire sinceră a unor indivizi excepțional de dotați și cu prestigiul moral și politic absolut intact*, s'ar putea spune, că guvernul de personalități este posibil și cu elementele de vază ale actualelor partide și sunt mulți chiar care dela început au întrezărit această posibilitate. Că o astfel de „speranță“ este absurdă, nu mai e nevoie să o mai dovedim; ajungă doar atât, că dacă pentru noua formulă nu se găsesc decât tot oamenii vechi, ai „altor“ orientări politice, însași ideea guvernului de „personalități“ devine pur și simplu ridicolă.

Mai este apoi și o altă realitate românească, obstacol insurmontabil în calea viabilității acestei formule politice. Știți care? În România, după toate semnele, nu orientările politice lipsesc, ci oamenii cari să le aplice *conștiincios*. Nu teoriile mai mult sau mai puțin elastice și ademenitoare, ci bărbații politici cari să le traducă în fapte concrete, generatoare de progres. Democrația are cel puțin posibilitatea de a controla, de a-i aduce pe ceice-și fac de cap la rezon, dar închipuiți-vă, că pe pământul clasic al toleranței apar „personalitățile“ cu toate poftetele lor nesăbuite. Ce s'ar întâmpla? De o sută de ori mai mult arbitrarul va înlocui legalul și logicul, de o sută de ori mai mult interesele individuale vor prima asupra celor obștești. Și dacă nu ne înșelăm tocmai de acest primat suferă, în genere, viața publică românească...

N. Buta

Fantezie de iarnă

*Telegarii albei ierne
Sus prin nori Domnița-și poartă;
Ea, Ușagalnica, așterne Library Cluj
Mregi de-argint pe firea moartă.*

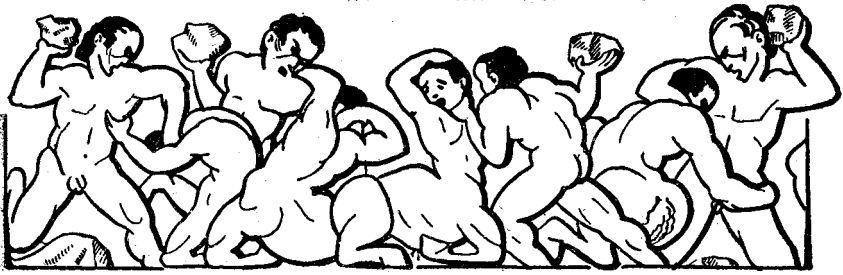
*In pustiul parc anină
Candelabre de cristal;
Iar în magica lumină
Ning confeti ca la bal.*

.....

*Și, târziu, apare, pală
Și ovală ca un o
Luna: — în vesmânt de gală
Un nostalgic Pierrot.*

CORNELIA BUZDUGAN

Ungaria și revizuirea tratatelor de pace

Revizionismul ca motiv al unui nou război european. Amb ție italiană și revanșă germană. Cum crede secretarul general al Ligii revizioniste dela Budapesta că se va reface vechea Ungarie. Un plan de revoluție pentru Ardeal.

Cu toată credința potrivnică a unora dintre acei cari au semnat tratatele de pace, războiul mondial încă nu s'a terminat nici azi. Europa trăiește într'un echilibru de ură voalată, iar manifestarea lui într'o formă mai puțin brutală, dar uneori mult mai dezastruoasă în efecte decât tunul și dinamita, ne-o desvăluie în plină lumină, conflictele de ordin economic, cari sunt și ele o formă mai avansată a războiului. Omenirea își încarcă răbdarea cu infinite provizii de mizerii, iar împrejurările nu mai pot să explice prin ele înșile cauzele suferințelor comune. Pe vremea luptelor dela Verdun, Isonzo, Galiția și Mărășești lumea avea cel puțin consolarea că știa pentru ce suferă. „A la guerre comme à la guerre”. Azi însă nici această efemeră mângâiere nu se mai oferă. Azi avem nevoie de specialiști bine hrăniți, cari să ne demonstreze pentru ce suntem sortii să murim de foame.

Scoarta pământului pare a da un iremediabil faliment, pacea care e tot mai mult subminată se distramă ca o pânză de paiangen, iar întrunirile pacifiste dela Geneva sunt doar panglici pentru ornăt taurul, care va sângea ca mâine în arena circuitului european.

Intr'o asemenea atmosferă internațională se duce din partea unui consorțiu interesat de state, lupta perfidă uneori, iar alteori obraznică, pentru revizuirea tratatelor de pace. Metodice și după un plan bine construit, susținătorii acestui curent așează de câte ori li-se dă ocaziunea, fitiluri periculoase în punctele inflamabile ale hărții Europei. Divertisment de antract deocamdată, care în domeniul zoologic se aseamănă cu șuieratul unui șarpe înainte de a mușca. Dar cu atât mai pe-

riculos dacă nu luăm seama din vreme la consecințele pe care le poate provoca.

La rezilierea tratatului dela Paris lucrează azi toate statele cari au luptat alături de Germania în cursul războiului și în plus Italia și Rusia.

Pe fortărețele ideii de pace, se află toate celelalte state, dar aici fiind vorba de menținerea unui câștig, o inevitabilă gelozie pare a stăpâni tot mai mult raporturile dintre Franța și Anglia.

Este inutil cred să mai spunem, că apărarea păcii se face cu mai puțină energie decât atacarea ei. În orișice proces este doar la fel; strigă mai tare și depune eforturi mai mari, acela care nu are dreptate.

Pentru menținerea păcii dețin garanții următoarele convenții de ordin internațional: pactul Ligii Națiunilor, pactul dela Locarno, rezultatele conferinței navale dela Londra, ale aceleia dela Haga relativă la reparațiuni, și preiectul de federalizare a statelor europene întocmit de d. Briand.

Impotriva păcii se raliază, întreagă politica de duplicitate, pe care o face Germania de zece ani, garnisită cu exploatarea meșteșugită a șovinismului maghiar, care își plânge amărăciunea pe toate piețele publice ale Europei. Un element interesant în mijlocul acestui bloc al statelor cari luptă pentru revizuirea tratatelor, îl formează Italia, care reneagă azi prin gura ducelui Mussolini, ceea ce a recunoscut la încheierea tratatului de pace și pentru a putea șantaja cât mai bine Franța, cochetează cu Germania lui Hitler și cu pașalâcul unguresc al lui Bethlen.

Politica Italiei pare curioasă numai la prima vedere. În realitate ea se află într'o perfectă notă de continuitate, căci și în 1915, când această țară latină s'a decis ca să între în război, ea a întreținut permanente legături, atât cu Franța cât și cu Austria și numai după ce s'a convins de avantajile mai mari pe cari le oferă alianța cu țările Antantei, a rupt legăturile cu Austria. Acest fapt istoric este însemnat cu precizie în volumul al VI-lea al memoriilor dlui Poincaré, apărut acum recent în vitrina librăriilor din Paris.

Deaceea nu este de mirare dacă ducele în discursul său din 27 Octombrie s'a exprimat în felul următor: „*politica noastră pentru revizuirea tratatelor datează încă din 1928 și ea nu implică numai un interes italian, ci unul care privește lumea întreagă. Nu există lucru mai absurd decât ideia imobilității tratatelor*”. Așa grăit-a ducele și întreagă presa germană și ungară s'au și crezut legitimate ca să reclame Alsacia, Lorrena, Ardealul și Banatul.

În Germania chestiunea se prezintă și mai interesant. După ce mulțumită politicii lui Stressemann, care s'a grăbit să moară tocmai la timp, pentru a face loc unei politici mai

violente, guvernele republicei au obținut toate concesiunile posibile dela Francezi, azi protestările împotriva tratatului de pace se țin lanț, iar personalități marcante își pot permite ca să reclame chiar și înaintea Ligii Națiunilor, revizuirea tratatelor de pace.

Germania cere azi perfectă egalitate de drepturi cu statele învingătoare în război. „*Gleichberechtigung*”, așa se numește această pretențiune a ei care a pus în mișcare pe miniștrii de externe ai Angliei și Franței. Până și bunul domn Curtius, ministrul de externe al republicei germane a găsit că nu mai este necesar să fie prudent. În cursul unei conferințe despre problemele politice ale actualității dsa a declarat că „*nu tratatele rigide ci viața popoarelor este aceea care decide viitorul*”. De excesele propagandistice ale adepților lui Hitler și de celebrele discursuri ale lui Treviranus cred că nici nu mai este necesar să amintesc, ele fiind cunoscute de către toată lumea. Aceștia vreau deadreptul război pe moarte și viață, uitând că o asemenea aventură ar însemna trecerea Germaniei la comunism.

Agitația Germaniei pentru revizuirea tratatelor se explică în mod cu totul natural, pentrucă ea a pierdut colonii întinse în Africa și a trebuit să cedeze un important teritoriu și Poloniei care a reînviat pe urma războiului mondial, ca stat național.

Adeziunea Italiei însă la ideia revizionismului, nu se bazează pe altceva decât pe interese de conjunctură. Cu tot fascismul Duceului Mussolini, Italienii nu sunt un popor de războinici. În evoluția societății, când un popor a încetat de a mai fi cuceritor de trofee, el devine negustor, un fel de „*business man*” european. Deaceea Ducele face politica de pe urma căreia poate spera la mai multe deuseuri pentru șomerii dsale. Cochetează cu Germanii și cu Ungurii pentru a sili pe Francezii să-i facă nu știu ce concesii în colonii și în ce privește armamentul naval, iar de altă parte își plasează toate produsele industriale ale țării sale în Ungaria, unde s'a uitat complet că în 1915 nu se scria despre Italia decât cu adjective de canal și cu epitete de „*Italia lașe, Italia bestie, Italia sperjură*”, etc. Ce-l interesează însă pe un negustor felul cum se exprimă clienții despre el? D. Duce nu știe ungurește așa încât nu a citit acele insulte, iar adagiul „*pecunia non olet*” tot sub cerul italic s'a plămădit.

Mai nostimi în propaganda revizionistă sunt Ungurii. Aceștia și-au pierdut complet disciplina socială, ajungând să tolereze de zece ani dictatura cu maniere de grof trufaș, a lui Bethlen. Ungurii azi aproape nu mai judecă de loc. În locul lor judecă, șarpele cu ochelari, dictatorul Bethlen, al cărui cap pare o măciucă cu urechi. Ocupația predilectă a acestui potentat este de a colinda toate capitalele Europei, pentru a căuta

alianțe, în vederea revizuirii tratatelor. Discursurile și declarațiile pe cari le comite cu aceste ocazii, nu sunt decât decorațiuni de fortărețe pe pânzele unui teatru. Aspect atrăgător, dar să nu le atingă nimeni, căci se sfarmă. Cu toate acestea, în ochii prostimei din Ungaria, acesta este suficient praf în ochi, pentru ca guvernul de dictatură să-și aibă justificarea de a nu mai face loc și altora la cârma statului.

În acești din urmă zece ani Ungaria a cheltuit sume fantastice pentru propaganda în streinătate. A tipărit zeci de cărți în toate limbile mai însemnate ale Europei și a plătit cu bani grei ziariști streini ca să gireze cu numele lor cărți ticluite de Liga revizionistă, pentru a da astfel un caracter de obiectivitate svârcolirilor lor de a reface acel Canaan în care Ungurul era stăpân iar celelalte naționalități, sclavi nemernici „ad glebam adscripti”. Influența lor care în parte a reușit să impresioneze unele cercuri, a mers până acolo, încât la diferitele congrese internaționale, indiferent dacă era cu cale sau nu, au putut să monteze totdeauna câte un caraghios de svedez sau câte un alt reprezentant al țărilor de nord, care habar nu avea de situația din Europa și să-l determine a se repezi cu toată naivitatea lui la tratatul de pace dela Paris.

Nu vom expune aici agitația care se face în interiorul Ungariei pe această temă și insultele pe cari ni-le aduce zilnic presa, precum nici educația eminamente șovinistă care se face poroșilor tinere din această țară vecină. Pe noi ne interesează deocamdată numai propaganda pe care o face Ungaria în streinătate.

1. În toate Capitalele și orașele mai mari ale Apusului, Ungaria are câte un institut universitar, a cărui principală menire este de a face cât mai multă propagandă.

2. Condițiile pe lângă cari guvernul maghiar acordă burse de studii în streinătate, se rezumă toate în aceea de a fi un conștiincios propagandist pentru revizuirea păcii.

3. Nu există oraș nici în Franța și nici în Italia prin care să nu fi trecut din 1920 cel puțin doi conferențieri cari să dovedească cu statistici false, că Ungaria a suferit un adevărat martirajiu, în urma războiului mondial.

4. În toate bibliotecile din Apus se găsesc seriile complete de cărți revizioniste, editate de către Ungaria, precum și revistele de acest gen cari apar la Budapesta în limba franceză și engleză.

5. Ungurii cultivă diferitele sporturi cu destul de mult succes, iar din întâlnirile lor de ordin internațional, fac totdeauna ocaziune de documentare politică a adversarilor, manifestând pentru renașterea Ungariei de demult.

6. Intreagă streinătatea este plină de statisticele ungurești cari arată Ardealul drept un cuib al maghiarimei, pe care îl stăpânesc azi printr'un ciudat capriciu al istoriei, câteva cete

de valachi.

7. Hărțile geografice din Franța, nu știu datorită cărei influențe, poartă și azi nomenclatură ungurească în ce privește Ardealul și Banatul.

8. În fiecare vară Ungurii aranjează câte o duzină de congrese internaționale în Budapesta, împrăștiind în lumea întreagă, calomnii și neadevăruri sfruntate, privitoare la țara noastră.

Din aceste date sumare înșirate mai sus, se poate vedea clar, că în Ungaria clocotește cea mai îngrozitoare ură împotriva noastră. Spre a mă convinge cât mai bine de acest lucru, cu ocaziunea unei vizite a mele în Capitala Ungariei, am făcut o vizită la centrala Ligii revizioniste, încartiruită într'un palat somptuos de pe malul Dunării și am stat puțin de vorbă cu secretarul general care era la birou. Cum vorbesc bine ungurește, m'a luat drept Ungur din Transilvania, iar eu nu am vroit să-i stric această plăcere. Iată în esență cam ce mi-a spus acest funcționar revizionist, care mi-a făcut cadou la plecare și câteva cărți de acest gen:

„Noi ungurii nu trăim azi pentru altceva decât pentru revizuirea tratatelor de pace. Cu câinii de cehoslovaci (așa se exprimă totdeauna Ungurii despre aceia pe cari îi socot de inamici) suntem oricând gata să începem un război dacă împrejurările se arată favorabile. Cu Valachii însă nu merge atât de ușor. Nu este permis să riscăm de a-i mai vedea odată defilând pe bulevardele Budapestei. Dela ei trebuie să obținem pe cale de arbitraj orașele de frontieră cari au populație magnară și astfel și câteva județe. Vom pretinde o fâșie de pământ care să se întindă pe la sudul Clujului până în apropiere de secuime astfel ca la momentul potrivit să putem provoca o răscoală de pe urma căreia prin intervenție armată, să cucerim din nou Ardealul.

Deocamdată facem o propagandă cât mai mare. Nu mai scriem noi cărțile revizioniste, căci nu are aer de imparțialitate, ei plătim scriitorii streini ca să gireze ei aceste publicații. Chiar ieri a fost un Francez pe la mine în această chestiune. Să nu-ți pierzi curajul băiete” — a încheiat acest secretar general căruia i-am pierdut biletul de vizită și astfel nu-i pot face onoarea de a-i reproduce numele în această revistă tinerească. Cum să-mi pierd curajul în fața unui bun simț unguresc atât de real, încât nici preastimatul Don Quichote nu i-ar putea afla nici o vină?

* * *

În fapt trebuie să constatăm că Ungaria ne va rămâne și pe viitor o țară inamică. Că avem de a ține seama de ura acestui popor de stepă care a băut odinioară sânge de cal din craniu de om.

Ungurii nu sunt un popor cari ar îndrăzni să susțină un duel cu România. De aceea caută alianțe pretutindenea. Or alianța unui popor mic cu unul mare este totdeauna o servitudine pentru poporul cel mic.

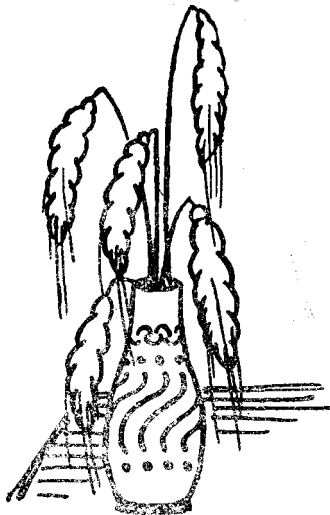
Desigur că pentru a preîntâmpina orice surprize ar fi dorit ca și statul nostru să înceapă o contra propagandă în streinătate, dacă nu pentru alteceva, pentru spulberarea minciunilor cari se debitează în contul nostru.

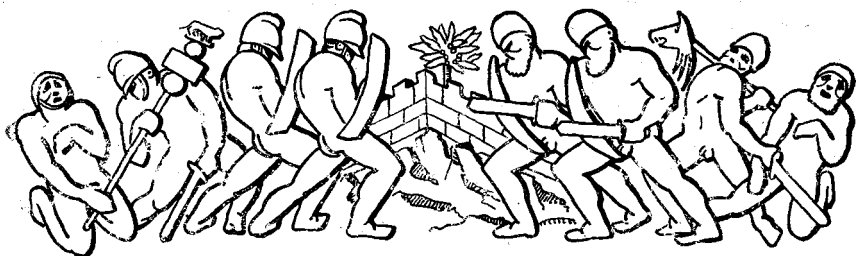
Soarta tratatelor nu va depinde însă de ceea ce fac Ungurii și de ceea ce declară d. Bethlen. Acolo unde se bat munții în capete Ungaria nu însemnează aproape nimic. Germania, Rusia, Italia, acestea sunt piesele de rezistență ale păcii Europei. Acestea să nu ia foc.

De aceea socotim deplin asigurată pacea prin publicarea unei convențiuni defensive, navale, aeriene, chimice și pe uscat, între Anglia, Franța, Belgia și Mica Antantă. În aceste condiții, șarpele cu ochelari dela Budapesta, poate să colinde până la sfârșitul veacurilor Capitalele Europei.

LIVIU HULEA.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Despre Canalie

„Viața este un izvor de fericire ; dar
decâteori vine să se adape la el canalia,
toate apele se otravesc ; Mulți s'au
întors din calea vieții, grație canaliei,
pentru că n'au voit să-și împarta pâinea,
fructul și focul, cu spurcații conducători
de cămile“.

*Un om întreg, de ieri, de azi și de
totdeauna.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Un omuleț delicat, construit parcă din fire lungi de borangic, cu pielea albă ca zăpada, cu reflexe roze și vineții la încheeturi, cu mușchii moi ca puful de rață, se prelinge sfios în amurguri sumbre, în dimineți rouate și răcoritoare pentru sensibilitățile aprinse de insomnie și uneori în amiaza mare spre văzul tuturor celor ce-l privesc cu scârbă. Nu interesează sexul. Este plin de amabilitate. Nici nu merge, nici nu stă locului, mai mult plutește peste oameni și peste lucruri, zâmbind ironic la auzul predicilor care umplu piața publică, urlate de masculi viguroși pentru urechile măgarilor de ascultători. Tot ce face el e natural și-l prinde. Știe să tacă și să vorbească, deși limba lui pare a fi resorbită în bună parte în organism, rămânând doar un mic rest decorativ și fin. Iși linge discret, cu o imperceptibilă dâră de plăcere buzele subțiri și-aproape între pătrunse. Capul mic, lins și foarte îngrijit, gâtul subțire, corpul deșirat și picioarele lungi. Și această gânğanie caraghioasă, este drapată cu o desăvârșită artă, ascunzându-și goliciunea în cutele multicolore ale hainelor sale de mătase. Dela distanță ai fi în stare să-l sfărâmi în bucăți și să-l arunci la câini, dar când te apropii de el te vrăjește și-ai merge alături o sută de mile sorbindu-i cu woluptate palavrele. Nu-i trebuie mult să te convingă, că puritatea

morală este o entitate puerilă, bună pentru exercițiile spirituale ale călăgărilor tineri și-ale pustnicilor fanatici, pradă beatitudinii unor reverii parfumate, hrana nevinovaților din toate vremurile, care se târâsc ca niște râme alături de svâcnirile impetuoase ale vieții. Talentul lui înflorește ca un mac când îți descifrează taina nepătrunsă a instinctelor. Trăiește minunat pentru el însuși.

Un instinct de adaptare, filtrat în alambicul nerușinării, îl umple de bucurie, răsând sonor de impaciența arțăgoasă a bunelor credințe înșelate. O cudadă creație a firii, un joc capricios și desmetic al forțelor oarbe, care se declanșează mereu în ucigătoare contradicții! Nu-și disprețuiește trupu-i străvezu. Il odihnește cu grije pe perna catifelată a turpitudinilor de tot soiul, sorbind cu gura-i înveninată și împuțită nectarul bucuriilor pământului.

Nici nu doarme ca toată lumea, visează cu ochii deschiși. Intins molatic, pare un simbol al liniștei lucide. Din când în când tresare mulțumit de propria-i fericire! Nu se poticnește niciodată. Ți se pare numai. Este pretutindeni. În cetate și-n afară afară de zidurile ei, în locurile alese anume unde se revarsă în valuri veșnica rugă obștească, sub cupolele aspre și solemne de catedrală gotică ascultând cu atenție cucernică cântecul trist și monoton de orgă, pretutindeni, pretutindeni își poartă simțurile acoperite cu un strat fin de vată rășfrângând în ecouri mate sunetele produse de mișcarea stridentă a lumii din afară — Violența îl doare fizic și-l plictisește. — Când este singur, scuipe pe amvonurile virtuții, distramă cu degetele-i fine creațiile copilărești ale omului, urzește încet și savant plasa de paianjen în care se prind muștele spirituale cu al căror sânge îmbelșugat se hrănește și desfată. Alungă din închipuire pâcla deasă a dreptății și iubește frenetic murmurul incert al mulțimilor somno-roase. — Are un cult pentru oameni mari întinși pe catafalc. — Prima jerbă este jerba lui împletită frumos din flori sălbatice de câmp, sau din delicate flori de seră. Nu poate trăi în atmosfera senină și salubră. Ii priește meliul în care virtuțile evangelice ațipesc revoltele sălbatice, legând cu funii nevăzute și grele ca de plumbi trupurile vibrante croite din mușchii vânjoși, tocind vârfurile ascuțite ca niște suliți ale minții ce străbate văzduhul! Nutrește o credință nestrămutată în perfecțiunea artei sale.

Cu vicleșuguri meșteșugite spulberă pornirile vijelioase ale credințelor răscolitoare de pasiuni creatoare, sfărâmă încet și migălos ființa adevărurilor, înveninează judecățile limpezi desprinse din mințile setoase de cunoaștere, întortochiază cărările drepte ce duc spre scopuri ideale, ucide liniștea fecundă a singurătății.

Nu se scuză niciodată, ci se agață ca o iederă de slăbiciunile tovarășilor credincioși, smulgând pe căi piezișe iertarea. Când se vede surprins de reflectoarele înțelepciunii, se bâlbăie, mârăie și clipește din genele-i lungi și rari. Lumea-i acopere cu anateme pasiunile josnice și numai el le consideră virtuți, miezul acțiunilor rodnice. De câteori nu se interpune canalia, căci această ființă se chiamă canalie, între omul adevărat și idealul lui, de câte ori nu transformă curajul în frică, răzbunarea dreaptă și omenească în iertare vinovată, iubirea 'n ură, credința în necredință, mila în dispreț, generozitatea marilor avânturi în sgârčenja unui egoism meschin.

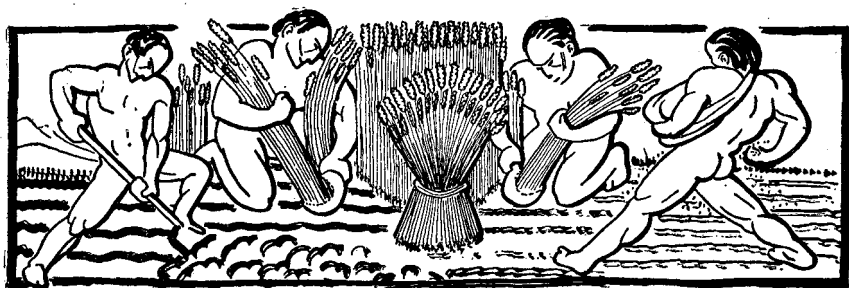
Necunoscând păcatul, nu înțelege dorința morții purificatoare! Canalia parodiază parabola fericirii nietscheniane: „De neexprimat ori făr' de nume e ceiace face sbuciumul și dulceața sufletului meu și care e și foamea măruntaielor mele“.

Dacă i-ai sdrobi sub călcâiu capul mic și îngrijit, ar tâșni un lichid incolor și scabros, de larvă inutilă.

Petre Țuța

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Virgil

— 2000 de ani dela naștere —

Tu se' lo mio maestro e il mio autore ;
Tu se' solo colui da cu' io tolsi
Lo bello stile che m' ha fatto onore.
(*Inferno*, I. 29).

Ca o superbă auroră cu mâni trandafirii, care străluminează și cerul și pământul, s'a deliniat mitul în adâncimea vieții grecești. Condensa „atâta teluric și cosmic, atâta religie și poezie, atâta zariște a lumii inconștiente, și experiență stratificată“ (Burckhardt), încât aproape nu se găsește frântură de viață grecească care să nu fi sorbit respirația mitului. Vraja lui, însă, nu-i învăluia numai pe creatorii săi; Romanii, cari fixară pentru omenire alte valori decât arta și gândirea, dar cari priveau cu respect realizările spiritului elenic, adoptară felul lor de a vedea, cel puțin pentru obârșii, și deși fundamentele religioase originare erau diferite de ale maestrilor, totuș se încearcă o împăcare în planul spiritual. După ce Roma ajunsese pe tărâmul politic la forma ultimă, cu cele mai vaste perspective, osmoza cu civilizația elenică se putea desăvârși pașnic, sub însuș ochiul împăratului: astfel se poate marca și pentru Roma o evadare spre mit, din formele ei exact pozitivistice.

Virgil, în epoca aceea, a fost cel mai latin dintre marii ambadori ai spiritului elenic în inima lumii romane. În pieptul lui, fie autentic latin, fie etrusc — căci Maro însemnează jude în acea enigmatică limbă, iar Mantua avu temelii etrusce, — fie celtic, — căci abia pe vremea lui fu pe deantregul subjugată Transpadana, sub Cesar — cele două linii s'au frânt, născând una mult mai

splendidă și mai viguroasă : clasicitatea latină cu gust modern a poeziei lui.

* * *

Circulă multe chipuri ale feței lui. Însă una singură pare a fi vrednică de luare aminte. La Hadrumentum, în Africa de nord, s'a descoperit în săpăturile secolului trecut, într'o casă romană, un mozaic care reproducea desigur o pictură. Pe un scaun fără spe-tează șade o figură bărbătească ; la stânga, în picioare, înclinată spre ea, stă Clio, muza istoriei, iar la dreapta, în aceeaș atitudine, stă Melpomene, muza epopeii. Cel care șade e îmbrăcat în togă, iar pe genunchi ține desfăcut un rôtul, în care se poate ceti : *Musa mihi causas quo numine laeso...* Dela aceste versuri involuntar privirea urcă la fața celui care le urmărește cu degetul : arsă de soare ca obrazul pământului, macră, cu ochi adânci și păr puțin lipit de creștet, stă tăiată sever și țărănește. E imaginea celui mai mare poet roman : a lui Virgil.

La mijlocul lui Octomvrie al anului 70 a. Chr. s'a născut în satul Andes, nu departe de Mantua ; așa ne asigură biografia lui cei mai acreditați, Donat și Servius, mult mai târziu. Dante a crezut că se poate recunoaște acea localitate în Pietola ; și așa cred cei mai mulți astăzi, deși filologul R. I. Conway a schițat o plauzibilă identificare, pe baze epigrafice, cu Cotignola, spre Brescia, care corăspunde și pe săgiilor tinereții virgiliene. Anii de adolescent i-a petrecut în bogăția pitorească a câmpiei padană. Primele pietre pentru arhitectura sa interioară aci le-a cules. Desfășurările politice, însă, l-au ajuns și în cotlonul lui tihnit, *lentus in umbra*, și lupta dela Philipp i-a determinat și lui cariera : se povestește cum a trebuit să fugă dinaintea veteranului care își afirma cu spada în mână drepturile de posesiune asupra pământului lui Virgil. Ajuns la *Urbem quam dicunt Romam*, cum ? nu-i clar, intră sub aripa lui Mecena, care reprezenta ceea ce a reprezentat totdeauna de atunci un boier care plimbă pe palme poezii, iar prin el primi dela August o vilă la Neapol, cu vedere asupra neasemănatului golf. Trebui în schimb să dea Georgicele și Eneida, al căror preludiv bucolic îl acordase până încă nu văzuse mureii capitalei lumii. Viața lui se desghemia plană la suprafață și cu atât mai laborioasă în oficina sufletească : dăltuia și șlefua mereu. Ultima muncă și cea mai grea, mai grea chiar decât puterile lui, dupăcum mărturisise, nu căpătase parafa, când, în urma unei călătorii de studii pe drumurile imagine ale lui Enea prin „mare nostrum“, se stinse la

Brundisium, în anul 19 înainte de venirea Mântuitorului, pe când Roma, căreia el alte origini îi urzise seducător, își răboja 734 de primăveri.

Fenomenul poetic Virgil poate fi susceptibil de două interpretări ale criticii literare (sau istoriei artei): a participat, sufletește vorbind, la evenimentele vremii în care a viețuit, și ele găesc ecou în opera lui, tot atât de mult pe cât voia el de fierbinte să își trăiască lumea sa poetică, și pe care și-a și trăit-o.

A fost, aprioric, un înfrânt; aprioric, întrucât primul contact cu realitatea vieții nu-i concese decât suferințe. Programatic, *Eclogele*, lămuresc această trăsătură fundamentală a creației lui, care e pecetluită prin *victi tristes*, încheiere fără apel a celeilalte apoftegme: *omnia vincit Amor*. Intr'un simțit studiu al lui T. Fiore (*La poesia di Virgilio*, Laterza), se urmăresc, în întreaga operă virgiliană, cele două puncte cardinale: Arcadia și Antiarcadia, cari constituie elementul mobil al psihologiei poetului numit de contemporani Parthenius, pentru candoarea lui etică. Arcadia e „idealizare, grație, aspirație spre artă, palingeneză, antiistorie“, e un tablou de Poussin, cu vaporozități uneori din Watteau, e Aminta lui Tasso, e vârsta de aur a lui Saturn care nu mai revine, visată de oricare dintre favoriții Muzelor — pentru care tribulează și Don Quijote. Prin urmare un buen retiro al idealiştilor, clădit contra curentului vieții:

*Tale tuum carmen nobis, divine poëta,
quale sopor fessis in gramine, quale per aestum
dulcis aquae saliente sitim restinguere rivo.*

Sub tegmine fagi, sau contemplând caldul peisagiu geometric:

*Et iam summa procul villarum fulmina fumant,
maioresque cadunt altis de montibus umbrae*

inima lui își revarsă efluviile asupra naturii herrlich wie am ersten Tag, cum a simțit-o și Goethe, și din această compenetrație natură-om, adecă reintoarcere la sânul pământului („terra“ era feminin!), izvorește armonia arcadică a eclogelor lui. Când a exclamat: *et nos cedamus Amori...* a recunoscut puterile altor factori, cari jonglează cu omul, toate antiarcadice: iubirea, destinul, *fors omnia versat*, moartea, și pe urmă istoria, adecă experiența grea și realitatea dură. Acestea sunt elementele negre ale liricei virgiliene; zborul corbului printre porumbei. Iar iubirea degajată din versurile lui nu e aceea firească, tip, a lumii greco-romane, ci e aceea care o va mistui pe Dido, e forță distru-

gătoare, e dorul flacării după oxigen. De aceea existența e suferință, iar natura, *iustissima tellus*, foarte dreaptă, foarte oarbă, foarte surdă, asistă la preaplina sufletesc al celui ce se zbugiumă pe propriu-i grătar. Gallus, Meris, Melibeu, intră în galeria oarecum romantică — fiindcă s'a obișnuit a se numi astfel această categorie de sufletizați care există și în antichitate — a biruințelor, tocmai din îngrozitoarea cauză a prisosului sufletesc. Analizate atent, personagiile acestea se îndepărtează mult de lumea altor virgilizi, de ex. Burns, Mistral, Coșbuc, cari s'au înfipt solid în optimism, în pozitivism, și tot mai mult de diversele clișee pe cari le-au creat mai ales curțile italienești din vremea Renașterii, sau a lui Ludovic XIV—XV, sau chiar ceata romantică. Insuși Horațiu, care se bucura de aceeaș atmosferă romană, numește deliciosul din Virgil *molle atque facetum*, și deși Wilamowitz-Moellendorff („Deutsche Rundschau“, 1930, Oct.) regretă „autenticul realism pe care Theocrit l-a îmbinat cu o formă aleasă“, care totuș nu-i lipsește lui Virgil, se poate răspunde că așa cum sunt, eclogele nu-s nici Theocrit, nici chip al unei vieți amoroase horațiene, ci sunt o înaltă expresie poetică a sufletului profund tragic al lui Virgil; sunt, dacă s'ar putea spune, pe lângă o „biografie ideală“ (Sainte-Beuve), un fel de liricizare filozofică a umanului și a naturii.

La opera sa următoare, la *Georgice*, Virgil a migălit trei ani (31—29 a. Chr.). Cine vrea, întru stabilirea înrudirilor, poate să se aburce până la o altă poemă în acest gen, a lui Hesiod; însă Virgil a împrumutat titlul acestei icoane a vieții rustice dela o poezie didactică a lui Nikandros, a unui alexandrin. Atât. Georgicele, așa cum ne-au rămas, sunt creația lui. E foarte adevărat că i-au fost comandate aceste patru laude: a pământului, a copacului, a viței și a albinei. Octavian August, cucerind pentru Roma conștiința stăpânirii universale, voia, pentru cei ce purtaseră greul schimbărilor, o premenire în sensul vechilor poziții cari susținură forța etică a republicei; o întoarcere spre *parens frugum*; o reînviere a vârstei lui Fabius, smuls dela coarnele plugului de rațiunea de stat, precum și a lui Cato cel bătrân, care nu-și descleștase gleznele din huma lipicioasă, sugând din ea seva alcătuirilor exemplare; un fel de adăpare mistică la cultul gliei. Și pentru ca acest gând să se schimbe în faptă, îl alese, prin Mecena, pe *rusticus ille*, de a cărui divină seriozitate se convinseseră criticii vremii, și care singur în acea epocă de alexandrinism disolvant ținea sus facla adâncei religiozități... Reia, Virgil, unele acorduri

bucolice și, presărând canavaua tematică cu florile episoadelor, umplând stup cele patru cântece — cari puteau fi tratate și ca patru anotimpuri — cu mici drame, aluzii subtile, iluminări surprinzătoare ale lucrurilor cunoscute, relații neașteptate, ecouri psihologice, corespondențe sentimentale între *res*, făurește poate cea mai originală creație nu numai a lui ci a întregii literaturi romane.

E, acest poem quadrifrons, o expresie spontan calculată a realităților romane. Versul lui Marțial se poate ceti și așa: „Virgiliumque vel tua rura dabunt“, ceea ce ar însemna că solul l-a zămislit pe Virgil, dupăcum el își înstrunase lira pentru tămâierea zeiței-Mame. Pentru a înțelege de ce Virgil zugrăvește peisagiul stabil terestru și nu mișcătoarea mare, și pentru a reînvia sub unghiul antic frumusețile veșnicei Italii, proiectăm lumină pe această placă de marmură care cântă „laus Italiae“:

*Sed neque Medorum, silvae ditissima, terra,
nec pulcher Ganges atque auro turbidus Hermus
laudibus Italiae certent, non Bactra neque Indi
totaque turiferis Panchaia pinguis harenis.
Haec loca non tauri spirantes naribus ignem
invertere satis immanis dentibus hydri,
non galeis densisque virum seges horriut hastis;
sed gravidae fruges et Bacchi Massicus. umor
implevere; tenent oleae armentaque laeta.
Hinc bellator equos campo sese arduos infert;
hinc albi, Clitumne, greges et maxima taurus
victima saepe tuo perfusi sanguine sacro
Romanos ad templa deum duxere triumphos.
Hic ver assiduuum atque alienis mensibus aestas;
bis gravidae pecudes, bis pomis utilis arbos.
At roridae tigres absunt et saeva leonum
semina; nec miseros fallunt aconita legentis,
nec capit immensos orbis per humum neque tanto
squamus in spiram tractu se colligit anguis.
Adde tot egregias urbes operumque labore,
tot congesta manu praeruptis oppida saxis,
fluminaque antiquos subterlabentia muros.
An mare quod supra memorem quoque alluit infra?
Anne lacus tantos? Te Lari maxime, teque,
fluctibus et fremitu assurgens Benace marino?
An memorem portus Lucrinoque addita claustra*

*atque indignatum magnis stridoribus aequor,
Iulia qua ponto longe sonat unda refuso
Tyrrhenusque fretis immittibus aestus Avernis?
Haec eadem argenti rivos aerisque metalla
ostendit venis atque auro plurima fluxit.
Haec genus acre virum, Marsos pubemque Sabellam
assuetumque malo Ligurem Volcosque verutos
extulit; haec Decios, Marios magnosque Camillos,
Scipiadas duos bello et te, maxime Caesar,
qui nunc extremis Asiae iam victor in oris
imbellem avertis Romanis arcibus Indum.
Salve, magna parens frugum, Saturina tellus,
magna virum, tibi res antiquae laudis et artis
ingredior, sanctos ausus recludere fontes,
Ascræumque cano Romana per oppida carmen.*

E o amplă simfonie a Italiei frăgezite de mâna omului, sprinind-o pe pedestalele celor binemeritați dela patrie; e expresia aceleiaș conștiințe a unității Italiei, care i-a dat relevanță și lui Dante și entuziaștilor Risorgimentului.

Prin întregul poem străbat iradiațiile arhicunoscutului și în veci neurmatului *labor omnia vincit improbus*. De astă dată Arcadia e înțeleasă ca o contingentă a muncii. Munca e optimism, atunci când își dă belșugul roadelor, iar oboseala, urâtul vieții dispar în fața atotputerniciei și atotfrumuseții firii. Acea *vis humana*, pe care o afirmă împotriva destinului, a naturii, răsplătește întregul *studium*, întregul *negotium* al țăranului încovoiat în încăpăținarea lui față de pământ, care *favet, negabit, cunctat, dabit, mansuescit, alit*. Sunt, Georgicele, un imn de bucurie — cum numai în Simfonia a IX-a i s'a mai dat poate viață — așternut în fața creației, a legilor ei, pe cari el le-a turnat în versuri unice. Nu sunt, Georgicele, numai un poem didactic, un buletin informativ al celor ce se acopere cu cerul, ci un voluptos flux mitologic câmpenesc muzical, înțesat cu imagini vii, cari însă și se desghioacă rând pe rând. Căci, de câte ori s'au exprimat mai virtuos prevestirile furtunei decât în următoarele versuri? —

*Continuo, ventis surgentibus, aut freta ponti
incipiunt agitata tumescere et aridus altis
montibus audiri fragor aut resonantia longe
litora misceri et nemorum increbescere murmur.*

E o trudă de atelier poezia lui Virgil. El nu aparține rasei de cântăreți improvizanți a lui Demodocos, a lui Volker von Alzey, a lui Väinämöinen; lui îi lipsea daimonionul naturilor romantice, deși mare parte din simțirea lui nu-i cristalin clasică. El, după mărturiile biografilor, compunea anevoie, corecta mult. Nu trebuie cetit, așadar, cum se bea un pahar de apă, ci cum se gustă unul de amontillado. Insuș poetul i-a cetit lui August Georgicele *per continuum quadriduum*. Această strategie trebuie urmată și cu Eneida.

În acest punct de trecere amintim cele spuse de Sainte-Beuve cu privire la caracterul și creația lui Virgil: „Această seriozitate, această întorsătură nobilă și duioasă a reflecției, acest temei de înălțare în durere și chiar și în slăbiciune, constituie fondul naturii lui Virgil, și nu trebuie niciodată pierdute din vedere“.

Astfel prezentându-se lucrurile, se poate afirma apodictic: *Eneida* este creația lui Virgil. E eposul lui propriu, al studiului lui, al măsurii lui, al sensibilității lui, al imaginației lui.

Romanii au avut și înainte eposuri; Naevius și Ennius, apoi Lucrețiu, afară de cei minori sau de cei dispăruți, își încordară lira pentru eposuri (conform teoriei poetico-psihologice care pune poezia și anume eposul la începuturile popoarelor). Și acelea, ecouri ale lumii grecești. Însă nu-și aveau eposul național. Cununa faptelor lui August trebuia făcută nu numai cu laurii sacri, nici cu piatra ancyrană, ci cu un monument mai veșnic decât arama. Acea epocă de exaltare a geniului italic, concretizată în „Carmen saeculare“ a lui Horațiu, trebuia prăznuită c'un alt ospăț coborât deadreptul dela zei; se simțea nevoia consfințirii acelu pumn de vreme care multora le infuza credința reîntoarcerii vârstei saturnice. Epoca era una dintre cele mai grele de semnificație ale istoriei conștiente a omenirii. Atunci, abia, își găsisse lumea echilibrul: focarul Romei. Popoarele, civilizate sau barbare, își primiseră partea cuvenită de liniște creatoare; templul lui Ianus și pax romana — o categorie care poate fi interpretată în mai multe feluri, dar mai cu seamă ca o potolire, ca o canalizare a psihozei și ideologiei anterioare prin civilizație — fu răsplata tuturor celor din orbita Romei. Acest fapt necesita aureola. Cu această sarcină fu împovărat poetul care câștigase unanim aplauzele Principelui și ale plebei, în circ și pe Palatin, care în cântecele anterioare preaslăvisse contingentele italiice. Înșiși contemporanii de vază așteptau cu sufletul la gură: „nescio quid maius nascitur Iliade“ (Properțiu). Dar mai mult decât toți aștepta

August să-și vadă transportate în mit originile, înădite de stăpâna zeilor și a oamenilor, de Venus. Deși Romanii, în realismul lor cras, nu puteau fi convinși de asemenea înrudiri, totuși această supremă inobilare a gîntei iulice nimba dintr'odată și colosal prestigiul Principelui. Și odată cu colorarea familiei imperiale și poporul roman își primea avansarea în ierarhia lumii civilizate de atunci; se întindeau în timp până lângă botul Grecilor și cochetau cu străvechii Egipteni.

În fața acestor veleități împărătești fu pusă „lumea intențională” — cum numește Francesco de Sanctis universul intelectual-sentimental al unui poet, fie el realizat într'un fel oarecare, fie, de cele mai multe ori, rămas în subconștientul embrionar — al lui Virgil. Forței lui de arcadicizare i se deschidea un teren prielnic; spiritul lui simțea voluptatea înotării în mit. Construind Eneida, avea libertatea, deși nu deplină, grecească, cel puțin de a invada în sferele supraistorice. Apropiindu-se tot odată de conceptul grecesc al lucrurilor, de ahistorismul lor (Spengler), intima sa personalitate jubila: pe lângă reflexul mulțumirii unui popor, se poate urmări cât s'a realizat el însuș în Eneida.

Arma virumque cano e o afirmare a primei persoane față de argument. E mai curând atitudinea homerică din *Ἴλιον ἀείδω*, care spiritual e mai înfrățită cu peripețiile lui Enea, decât *Ἄνδρα μοι ἔννεπε μούσῃ*, unde cântărețul e un transmițător al inspirației în sens orfic. Acest subiectivism constituie principalul cap de acuzație al criticei virgiliene, dar în același timp și calitatea care îl apropie de noi, modernii; acesta face să-i lipsească acea „epische Ruhe” pe care o preconizează A. W. Schlegel pentru Homer, potențându-i în schimb savoarea din pricina conținutului sufletesc turnat în forma cântecelor epice, îngăduind o lămurire pe baze psihologice a aspectului lui pur literar. Ceeace nu-l reduce cătuș de puțin în fața epicității homerice, recunoscându-i-se geniul epic, nu concomitent cu actuala înviere a categoriilor romane, ci luat în sine. „Virgil este un epic autentic”. (R. Heinze, *Virgils epische Technik*). Pentru a-și putea îndeplini misiunea sa epică, Virgil fu constrâns să privească înapoi la Homer. Nici se discută dacă l-a urmat pe acest titan al poeziei, care stă la începuturi precum un stejar în fața dimineții, ci numai cum a contopit împrumuturile în marea sufletului său. Rezultanta nu e o Odisee romană juxtapusă unei Iliade romane (Alfred Gercke, *Die Entstehung der Aeneis*) ci e o formă pe de-a-ntregul nouă; nu o traducere a personagiilor și a situațiilor în limba

ausonică, ci o nouă plămădeală. Iar marea deosebire între Homer și Virgil stă în faptul că primul își ajunge sieși prin poezia lui, e un tip static de desăvârșire împlinită, în timp ce poetul obârșiiilor romane cântă căutând spre o țintă, răspândind astfel în poezia sa un element dinamic, mișcător, în sens de *Sehnsucht*.

Enea, pivotul Eneidei, este — cum stabilisem pentru însuș Virgil, un învins: Troia dărîmată, prin voința ineluctabilă a destinului, el se refugiază cu penații și cu ai săi în căutarea (nu-i bine spus, căci i se impune: *data fata secutus*) unei noi patrii, adecă: liniște, bucurie, câmpii, vite, familie. Din capul locului trebuie avut acest lucru în vedere. Căci numai așa se poate înțelege această mare tragedie poetică. Enea, din trunchiul voinic al lui Priam, duce la sân o misiune mare: întemeierea unui popor și definirea unei patrii, ascultând de zei. El e *pius Aeneas*, deci e adânc și convins religios — cu tot pirronismul său:

*si qua pius respectant numina si quid
usquam inistitia est et mens sibi conscia recti*

el trebuie să-și calce în picioare pornirile de hatârul zeilor. Pentru această povară avea să sufere *infandum... dolorem*, și trebuie deci considerat un îndurerat sub porunca oarbă a soartei. *Tantae molis erat Romanam condere gentem...* E sentimental? Dar Odiseu, homericul, deci antivirgilianul, nu are promptitudinea plânsului? Condamnarea lui Enea nu este justă, dacă se cumpănește determinația sa artistică. Își face datoria; atât. El e o persoană căreia i s'a desemnat un rol profetic, — și e o persoană uman zidită, poate prea uman. Nu e lipsită însă de unitate. Unitatea aceasta, pretinsă de Aristotel, și implicit de mintea antică, nu numai în tragedie ci și în epos, se conturează clar în Eneida prin acțiune, cu început, miez și sfârșit; față de Apollonios din Rhodos — din „Argonauții“ căruia s'a inspirat mai ales pentru epizodul Didonei — aci s'a tins spre măsura grecească, mergându-se astfel în răspărul alexandrinismului inegal. Fiecare dintre *dramatis personae* e bine încadrată în schelele sale. Poetul însuși le explică: *pius Aeneas, Mezentius contemptor divum, Messapus acer*. Drept e și aceea că Enea e un tip ideal, spre care ar fi frumos să pornească toți. Prin clara sa pasionalitate, prin care reacționează la lumea externă, revoltându-se chiar față de amestecul divinului, *divum inclementia, divum*, el e încarnarea poetică a *Menschenanschauung*ului lui Virgil. Așa trebuie să fie omul: *Tu ne cede malis, sed contra audentior ito!* Nu e sintetizare a omului augustin, niți figură sacerdotală (Fustel de Coulanges);

el e ca și Aiax și Achille, când e prins de *furor* sau de *ira*. „Nu trebuie să se caute în Enea alte determinări decât acelea ale pasiunii sale; nici nu trebuie închipuit în alte antiteze decât în cele create de poet, căci în afară de acest sentiment el nu trebuie... și să nu se cedeze superiorității homerice“ (T. Fiore). Pasionalitatea lui Enea, și în general al întregii Eneide îl face pe Virgil vecin cu sistemul de simțire modern (Racine și Corneille, cu frământarea dintre datorie și pasiune; Tolstoi: Ana Carenina; Turgheniev: Apele primăverii). Din complexul Eneidei tragedia Didoei impresionează mai mult, prin felul cum o rezolvă, odiseic, căci aci pune una dintre cele mai fundamentale probleme ale existenței: amorul. Amor — durere — moarte. Perfect feminină, Dido e cuprinsă brusc de vâlvătaie: *agnosco veteris vestigia flammae*, iar după ce a băut până în fund paharul voluptății, numai moartea, altă forță geamănă, o mai poate încheia demn... Ceeace urmează, coborîrea în infern, acostarea la Ostia (Carcopino), luptele pentru a desăvârși voința divină și a împăca pe Iunona, sunt scrise pentru preaslăvirea Romei, pe care Enea, în iad, o vede prin negura viitorului:

*En huius, nate, auspiciis iila incluta Roma
imperium terris, animos aequabit Olympo,
septemque una sibi muro circumdabit arces,
felix prole virum...*

Și are fericirea, tot dincolo de țărnișii Lethei, să audă cadența nemai uitată a versurilor de bronz ale divinului mantuan:

*Excudent alii spirantia mollius aera
(credo equidem) vivos ducent de marmore vultus,
orabunt causas melius caelique meatus
describent radio et surgentia sidera dicent:
Tu regere imperio populos, Roman, memento.
Hae tibi erunt artes, pacisque imponere morem,
parcere subiectis et debellare superbos.*

Roma a cântat-o Virgil, alături de tribulațiile lui Enea; Roma, care își ridică creștetul deasupra celorlalte orașe ca stejarul deasupra viorelelor, întinzându-se asupra lumii întregi. Legând indisolubil gîntea lui Cesar de destinele Romei, nu răsplătea numai binefacerile imperiale, cari pe el l-au cinstit în mod deosebit, ci își deschidea adorația înaintea miracolului metropolei, pe care el, oricum, dar tot cu ochii țăraniului climei padane o vedea. Cu „anima candida“ (Horațiu) se apropie el de Capitol și de Palatin, pe care le cojește de somptuaria contemporană, coborînd pe scara timpului până în

Arcadia lui Latinus, când viața curgea etern după norme patriarhale. Își umpluse mâinile cu faptele și credințele tradiției: istoricii și anticarii naționali, legendele (există de multă vreme o corelație a întemeierii între Romulus și Enea), superstițiile; făcuse dese plimbări spirituale între mare și Munții Albani, îmbibându-se de atmosfera Campagnei romane, atât de sugestiv arheologică, și zugrăvi preistoria romană, oblicind în cuprinsul ei nebulos idealul pentru prezentul și viitorul poporului său. Astfel acest amalgam perfect între mitul greco-latin și realitățile contemporane, străbătut de fiorul tragic al destinului uman, încovoiat sub încruntarea zeilor, cizelat cu un scalpel necunoscut încă poeziei romane, Eneida, răzbătu veacurile.

Căci versuri ca acestea, cari zugrăvesc calul, numai în frizele lui Phidias își au echivalentul:

*Tum, si qua sonum procul arma dedere,
stare loco nescit, micat auribus et tremat artus,
collectumque fremens volvit sub naribus ignem
densa juba, et dextro iactata recumbit in armo:
at duplex agitur per lumbos spina; cavatque
tellurem Ceti solido graviter sonat ungula cornu*

alături de medalionul lui Eurialus mort, egal în concizia-i poetică cu Erinia dormindă dela Therme, contemplată c'un ochiu mai gingaș:

*Volvitur Euryalus Leto pulchrosque per artus
it cruor inque umeros cervix collapsa recumbit:
purpureus veluti cum flos succisus aratro
languescit moriens, lassove papavera collo
demisere caput, pluvia cum forte gravaniur.*

Acestea probează poate teza lui Lessing, însă dovedesc și strânsa linie de unire între felul de a vedea al poetului și al artistului plastic antic, adică unitatea absolută a lumii vechi greco-romane. Să încercăm, apoi, pentru frumusețea-i, să slobozim din lanțurile iernii sufletul proaspăt al primăverii? —

*Vere novo gelidus canis cum montibus umor
liquitur et Zephyro putris se glaeba resolvit...*

ori inefabila onomatopoeie, unde consonantele, ieșind deasupra sau dedesuptul portativului vocalic, sugerează jocul limbilor de foc? —

*atque levem stipulam crepitanibus, urrere flammis
sau poate ropotul unei calcade? —*

quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum.

Izbândi întru acestea, ajutat de armonia-i lăuntrică precum și de o puternică credință. Din obișnuință, pentru respectul tehnicei epice consacrate de Homer, el amestecă faptele zeilor cu faptele oamenilor, îi pune să se certe între ei — deși într'o măsură mai mică decât înaintașul său — menținând în chipul acesta pozițiile câștigate, introducându-i în măduva culturilor lațiale cu profunde origini protoistorice, pe cari mulți le uitaseră. Inșă concepția lui asupra divinității este alta. El îi conferă lui Iupiter atributele: *rerum cui prima potestas* (Aen. X, 100) *hominum rerumque aeterna potestas* (X, 18), recunoscând, spre deosebire de $\mu\omicron\pi\alpha$ grecească, acele *fata deum*: poruncile zeilor, adecă rațiunea care penetrează întreaga lume, având în acelaș timp și puțința prevederii. E o întretăiere de planuri creștine și păgâne. Iar când îi dă lui Iupiter calificativul de *omnipotens* (II, 689; IV, 220; V, 887), atunci „atotputernicia“ aceasta, care nu e numai un cuvânt împrumutat în teosofia creștină, îl indică și mai mult ca un bloc de gheață cu raze incise și reflectate în gamă creștină. Are atitudini sufletești — tot astfel și în „misterioasa“ eclogă a IV-a (Carcopino) — pe cari Dante le explică foarte bine:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Già era il mondo tutto quanto pregno

Della vera credenza, seminata

Per li messaggi dell'eterno regno.

E la parola tua sopra toccata

Si consonava a' novi predicanti.

Era, prin urmare, în aer, acest suflet, înflorire a elaborării spiritual-intelectuale a omenirii de până atunci și izbucnită pe solul arid al ludeii. Acestui Zeitgeist îi dete graiu Virgil.

Aceste două fețe ale lui: poet al latinității și oarecum profet creștin, îl impuseră admirației neprecupețite dealungul evului mediu (Comparetti) și dealungul Renașterii (Zabughin). Fu considerat ca „princeps carminum“ (Velleius Paterculus) și „quel savio gentil che tutto seppe“ (Dante), atribuindu-i-se cheia tuturor științelor, în detrimentul valorii lui literare. Sf. Augustin, în „Confesiunile“ sale, regretă c'a plâns-o pe Dido: „et plorare Didonem mortuam quia se occidit ob amorem, cum interea me ipsum in his a te morientem, Deus vita mea, siccis oculis ferrem miserrimus“. Despre Rigbod, un episcop la Trèves, se spune că știa mai bine Eneida — căci aproape exelu-

siv Eneida era gustată — decât Evanghelia, iar o legendă mantuană îl face pe însuș sf. Pavel să plângă pe mormântul lui Virgil. Incă sub Antoninus se inaugurară acele ghiciri ale întâmplărilor viitoare din versuri virgiliene, cum se făcea cu Biblia și Coranul, — „sortes vergiliane“ (cfr. și „vergelatul“ românesc), Mai târziu mult se lucra la așanumitele „centones“: poezii sau proză recompusă după cuvintele Eneidei luate la întâmplare. Neapolul (*tenet nunc Parthenope...* unde-i înmormântat, pe drumul spre Posillipo) era plin de isprăvi puse în cărca nigromanției sau a științei nevătămătoare a vatesului care găsisse gura infernului. Cronicarii epocii medii le-au transmis în toată sugestivitatea lor: Konrad von Querfurt, despre calul de bronz, care alunga muștele; Alexandru Neckau, despre palatul dela Roma: „*Salvatio Romae*“, unde diferitele statui ale provinciilor romane arătau primejdiile ivite în sânul lor, prin clopote. În timpul Renașterii, odată cu învierea adevăratului spirit clasic, Virgil avu parte de o înțelegere mai adecuată. Scaliger, celebrul filolog, îi înălța osanale, iar cercurile literare ale vremii îl studiau în formă și esență. Avu și epoci obscure. Nemții veacului trecut, ai naționalismului, crezură că dacă îl conturează exagerat pe Homer, gloria latinității se va eclipsa¹⁾. Astăzi, însă, Wilamowitz-Moellendorff afirmă că „fără Eneida n'ar fi existat Nibelungii“, fericindu-i pe Italieni, „cari au un astfel de poet național, luând din amintirea unui astfel de trecut putere și speranță pentru viitor“.

* * *

Virgil a fost un poet nou pentru vremea sa. Deoarece aduse o notă nouă, nu numai în epos ci în literatură în general: motivarea psihologică. Sprijinindu-se dealtcum pe experiența poetică a înaintașilor săi, pe tragicii greci, pe Catul, el înseamnă pentru lite-

---

¹⁾ Iată ce spune H. Schiller, în *Geschichte der römischen Kaiserzeit* (I, 1, pg. 465), în această privință: „Însă ceea ce n'a avut el (= Virgil) a fost geniul creator, care alege chibzuit din multiplicitatea materialului și care își orânduiește și tratează cu ușurință și totuș exemplar materialul; căci precum fusese materialul greșit ales, tot astfel poetul nu l-a simțit niciodată cu toată căldura inimii; totul e reflecție, și încă reflecție rece, meschina. E adevărat că se pot găsi la el imagini frumoase, comparații admirabile, însă acestea sunt sentimentale și studiate“, — ceea ce înseamnă o critică unilaterală, fără a încerca să pătrundă în miezul lucrurilor.

ratura romană ceea ce a însemnat Eminescu³⁾) pentru a noastră: o nouă epocă, și prin aceea că a valorificat elementele limbii existente, ridicându-o pe piscurile frumuseții, la adăpostul unei muzicalități nemai întâmpinate încă. Izvor nesecat de inspirație pentru vremurile ce-l urmară, el e o pildă eclatantă de viabilitate creatoare. Stă, coloană corintică, la temelia poeziei moderne, mai mult decât oricare mesager al lumii antice; are rol egal, pentru sensibilitatea noastră, cu Petrarca. Și numai pentru atâta, fără a mai gândi la fondul lui, rotunjit ca un curcubeu peste minunile lumii antice, el merită să fie slăvit ca „altissimo poeta“ al latinității.

Aurel Decei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

³⁾ Atingeri cu poezia noastră cultă, de dată recentă, a avut destule. Notăm aici două corespondențe uimitoare cu poezia noastră populară:

*că la nunta mea
a căzut o stea,
soarele și luna...*

și nunta Didonei:

*fulsere ignes et conscius aether
conubis summoque ulularunt vertice nynphae*

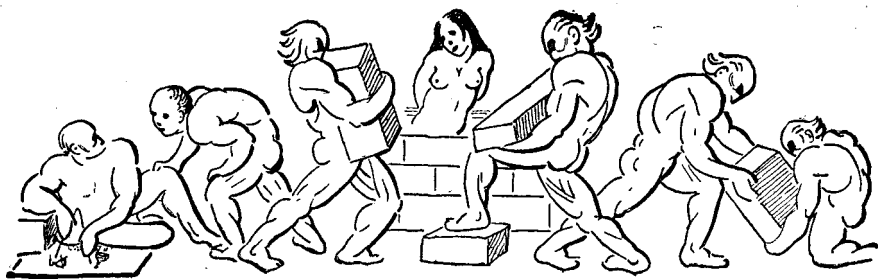
sau:

*De trei zile 'ncoace
gura nu-ți mai tace,
iarba nu-ți mai place.
Ori ești bolnăvioară,
mioriță-mioară?*

și:

*saevit agris, asperque siti atque exterritus aestu,
Ne mihi tuum molles sub divo carpere somnos,
neu dorso nemoris libeat jacuisse per herbas*

ceea ce denotă o universalitate a panteismului poetic și a dragostei de animale, peste timpuri și spațieri.

Criza de lucru în Anglia

Anglia trece printr'o criză economică, pe care n'a mai cunoscut'o înainte.

„Valul de prosperitate” din anii 1920—21 fusese rezultatul inflațiunii din Europa, care a urmat războiului și al stării de desorganizare a industriilor străine. De atunci criza s'a dezvoltat într'una. Șomajul de astăzi este corolarul aceleia și, într'un fel, poate fi privit ca *barometrul* prin care depresiunea economică generală e numai marcată.

Lipsa de lucru, de oriunde, se discută în legătură cu starea industriilor cari i-au dat naștere.

Totuși, șomajul se discută mai ales ca un fenomen care „sare în ochi”. În adevăr, șomajul afectează, prin origină și consecințe, liniștea socială. Pentru acest motiv poate Anglia considera șomajul ca problema sa cea mai importantă de după război. Cei cu privirea atințită asupra vechilor așezări ale societății capitaliste — și în această țară sunt mulți de aceștia — nu uită pericolul pe care șomajul îl reprezintă pentru acele așezări. De aceea încearcă toți să-i găsească leacul.

Efectele depresiunii nu se simt încă în mare. Lucrătorii licențiați trec la ghișeele statului unde li se plătește — *dol* — adică *salariu fără prestație de muncă*, iar patronul întreprinderii, care și-a închis porțile, intră comod în rândul milioanelor de rentieri din această țară. Societatea engleză este îmbogățită și poate trăi încă multă vreme din agoniseala de până acum. Cu un cuvânt, *semnele* crizei nu s'au arătat încă. Dovadă că lumea cheltuește ca și mai înainte a fost demonstrat de ziarul „*Times*” nu de mult. Efectele șomajului se arată în altă parte și anume; lumea nu mai poate *economisi* și începe să consume capitalul, ceea ce duce fatal la desorganizarea vieții economice. Iată problema care se pune bărbatului de stat britanic din anul de criză 1930. Să nu se uite că cele peste 40 milioane de locuitori ai acestor insule își procură circa 8/10 din hrana zilnică, în schimbul fabricatelor industriale în

străinătate. Diminuarea comerțului extern răstornă balanța de plată. Or aceasta înseamnă scurtarea resurselor.

Dată fiind întinderea industriei engleze pe tot globul și interdependența pe care aceasta a creiat-o peste tot (ex. bunăstarea agricultorilor danezi și argentinieni, producătorilor de bumbac din statele americane și producătorilor de lână din Australia, etc.), situația ei interesează și opinia publică străină.

Orcine a citit cu luare aminte desbaterile și rezoluțiile — pline de adevăr — ale Conferinței Economice Mondiale dela Geneva din 1927 își dă seamă de legătura ce există între crizele locale și generale și de influența măsurilor aplicate de marile state industriale. Se știe ce turburări economice au produs măsurile protecționiste ale Germaniei în Europa Centrală și cele mai recente adoptate de St. U. ale Americii. Este dar bine ca publicul românesc să fie și el informat asupra stărilor din străinătate și îndeosebi din țările cu cari România are sau va avea raporturi economice, cum este Anglia, cu care a încheiat recent un tratat de comerț.

Intinderea șomajului.

Guvernele au falimentat, unul după altul, față de șomaj. Parlamentul a pierdut mult timp discutându-l, iarăși fără nici un rezultat. Partidul socialist a promis în opoziție, că va remedia răul; se întâmplă însă ca tocmai sub guvernarea acestuia să se agraveze și mai mult șomajul. D. R. Macdonald pune eșecul în contul „crizei mondiale”, sau în socoteala „moștenirii guvernului trecut”. Opoziția conservatoare învinuiește pe labouriști de slăbiciune și incompetență, iar Lloyd George, cuprins și el de scepticism declară problema „însolubilă”.

Intr'adevăr, numărul șomeurilor a atins o cifră nebănuită. Următoarea listă alcătuită după datele înregistrate de Ministerul Muncii reoglindește situația reală.

	Șomeuri în 28 Iulie 1930	Șomeuri în 21 Iunie 1930	cu un an înainte
bărbați	1.431.505	1.410.198	891.600
femei	476.041	469.835	198.126
băeți și fete	103.921	921.697	64.403
Total	2.011.467	1.972.730	1.154.129

Ultima estimatie făcută în a doua săptămână a luni Septembrie cor. arată un total sporit la 2,139,577 de șomeuri,

ceea ce dovedește că în fiecare săptămână sunt licențiați 30—35.000 de lucrători. Cum iarna este un sezon critic pentru muncă, se așteaptă ca numărul șomeurilor va mai crește, apropiindu-se de două milioane și jumătate; aceasta înseamnă o cheltuială în bugetul statului de peste 100,000.000 lire sterline, sau 200 lire pe fiecare minut, fără nici un folos pozitiv.

Cauzele lipsei de lucru.

Sunt o mulțime. Cele mai importante ar fi următoarele:

1. Tarifele protecționiste ale celor mai multe țări străine, cari împiedecă comerțul de export. Fiecare guvern „protecționist” nu îngăduie cetățenilor săi să-și schimbe produsele cu mărfuri străine, ci îi silește prin tarife să cumpere produsele, inferioare și mai scumpe, fabricate „acasă”. Acest sistem slăbește puterea de cumpărare a consumatorilor, cărora nu le mai ajung banii și pentru alte bunuri.

2. Regimul monetar adoptat de Anglia după război care a creiat dificultăți pentru schimbul de bunuri internațional și pentru credit.

3. Turburările și sărăcia din unele piețe până mai dăunăzi rentabile pentru industria bumbacului, ca India și China.

4. Naționalismul economic (tip Vintilă Brătianu) al unor țări până mai eri clientele ale industriei engleze, cari și-au format industrii proprii (India, Italia, România, Franța etc.).

5. Raționalizarea industriilor: germană, americană și franceză etc. cari produc mai efitin și pot vinde deci mai efitin decât industria engleză, care n'a aplicat încă cele mai noi metode tehnice în producție.

Anglia este bătută în prețuri nu numai pe piața mondială ei, dela un timp, și la ea acasă.

6. Impozitele mari sunt poate o cauză specială a șomajului.

Partidul Labourist este pentru mărirea impunerii directe, ca una care lovește în clasa bogată, iar Partidul Conservator este pentru impunerea indirectă, care lovește mai mult bunurile consumate de clasele sărace. Amândouă aceste partide sunt pentru taxe mari, a căror urmare este urcarea standardului de viață cu resfrângere ultimă asupra costului de producție și deci asupra rezistenței industriei în concurența cu străinătatea. Acest fapt a fost demonstrat cu date de mulți oameni de afaceri, printre cari *D. L. B. Lee*, trebuie crezut.

Standardul de viață și costul de producțiune.

Depresiunea are, după cum am văzut, mai multe cauze. Dacă simplificăm demonstrația le putem reduce la una singură, care acopere pe toate celelalte: *costul de producție* mai mare în comparație cu acela al industriilor străine. Consumatorul de pretutindeni preferă marfa care i-se oferă la prețul cel mai avantajos. Industriașul englez nu poate vinde efitin,

sau în orice caz mai efin decât industriașul străin, fiindcă îl costă *pe el* mai mult. Ceeace menține salariile mari, cărora li se datorește costul de producție, este standardul de viață de astăzi din Anglia, care este superior tuturor celorlalte țări europene. Acest lucru pare paradoxal într'o țară liberschimbistă ca Anglia, unde regimul competitiv al economiei ar fi trebuit să rezulte mai de grabă o viață efină. Totuși, faptul se explică prin prea marele număr de intermediari paraziti (negustori, agenți de schimb, etc.), cari urcă prețurile de desfacere. Mai mult decât acest fapt, prosperitatea fabuloasă a Angliei din veacul al 19-lea a asigurat și menținut acest standard *of living* pentru muncitori. Se știe că Anglia a fost prima țară care a utilizat pe o scară întinsă mașinăria în producție și avantajele câștigate cu începere din secolul al 17-lea, cari au fost păstrate până mai acum câțiva ani.

Standardul de viață, rezultat dintr'o stare înfloritoare a industriei este amenințat acum de declinul acelei supremații materiale. Astăzi orice țară poate cumpăra mașinăria cea mai modernă. Produsele țesătoriilor mecanice japoneze elimină produsele similare britanice din India. Explicația acestui fapt o dă *Di Lee*: pe câtă vreme salariul unui țesător-mechanic în Japonia este *13 shillingi și 6 peuny*, în Anglia este *36 schillingi și 10 peuny* și tot nu sunt mulțumiți lucrătorii englezi, iar Trade Union-urile luptă ca aceste salarii să fie mărite încă. Nu este de mirare în asemenea condițiuni că industria humbacului din Lancashire, care concentrase (în jurul orașului Manchester) $\frac{1}{3}$ din întreaga populație a Mării-Britanii, să decadă. Acelaș lucru cu industria cărbunelui și altele.

Chestiunea salariilor este de o importanță capitală. Dar nu singură. Problema producției cere o soluțiune în întregime. Fără aceasta, refacerea activității comerciale, de care depinde traiul populației, este imposibilă și o parte a industriei engleze fatal va trece în mâna altor țări cu o mână de lucru mai efină și cu un utilaj industrial modern.

Mai mult încă, Anglia, dacă vrea să-și redobândească o parte din supremația economică va trebui să adopte un nou *sistem de distribuție*, mai potrivit cu condițiile de producție și idealurile sociale actuale. Determinismul social al factorilor economici, oricum nu este numai vorbă de clacă.

Criza și Partidele.

Mijloace de îndreptare se propun din toate părțile; de către guvern, partide și leaderii industriei sau conducerea asociațiilor profesionale. Adesea și finanța are un cuvânt de spus, după cum a dovedit faimosul manifest al bancherilor din Londra, din Iunie cor. Soluțiile diferă după culoare politică sau alte interese.

Noul partid conservator (Empire United Party) al Lordului Rothermere cere introducerea de tarife protecționiste contra bunurilor alimentare străine.

Acelaș lucru îl vrea și celalalt magnat al presei, Lordul Beaverbrook, dar pe altă cale. Anume, proprietarul lui Daily Express își revendică paternitatea noii lozinci a imperialiștilor — *Empire Free Trade* — pe care caută s'o impună conducerii oficiale a partidului *torilor*. Scopul politicii protecționiste ar fi transformarea Imperiului Britanic într'o vastă unitate economică, cu bariere vamale la frontiere și cu un comerț liber înăuntru, adică tocmai contrarul principiului cobdenist al libertății comerciale pe care Partidul Liberal, atât cât a mai rămas, să încăpăținează încă să-l apere.

Leaderii conservatori se mențin însă pe vechile poziții ale politicii economice bazate pe „Safeguarding” sau „Imperial Preference” — ceea ce în fapt sunt tot măsuri protecționiste.

Empire Free Trade vizează extinderea comerțului și activității industriale engleze în colonii și Dominionuri și prin aceasta ar aduce și o destindere a lipsei de lucru.

Coloniile și mai ales Dominionurile vor încă să-și păstreze libertatea economică, iar contra tarifelor protecționiste sunt toate celelalte partide, cari nu uită că Anglia trăește din schimbul său cu țările din afara imperiului și nu se poate bizui pe resursele și posibilitățile reduse ale coloniilor.

Partidul Socialist care deține guvernul, trebuie să se mulțumească cu paleative atâta vreme cât se sprijină pe un cabinet minoritar, deci miluit de opoziția burgheză a lui Lloyd George; este însă categoric contra oricărei măsuri restrictive și încearcă să soluționeze problema șomajului pe căi mai raționale, ca lucrări publice și dezvoltarea agriculturii care ar putea absorbi un număr considerabil de șomeuri. De aci încercările de reformă ale ministrului agriculturii, D. Adison, în direcția formării de mici fermieri și a raționalizării comerțului agricol pentru asigurarea unei rentabilități pe seama agricultorilor.

Raționalizarea.

Se mai discută aplicarea raționalizării ca mijloc pentru reînvierea eficienței industriale deci pentru rechemarea în lucru a șomeurilor.

Ideia raționalizării a fost primită cu suspiciune, ca o nouă speculație germană, însă în cele din urmă s'a impus atențiunii tuturor factorilor. Astăzi nu este subiect de economie politică mai mult discutat în Anglia ca acesta. Raționalizarea este considerată însă de opinia științifică drept o armă cu două

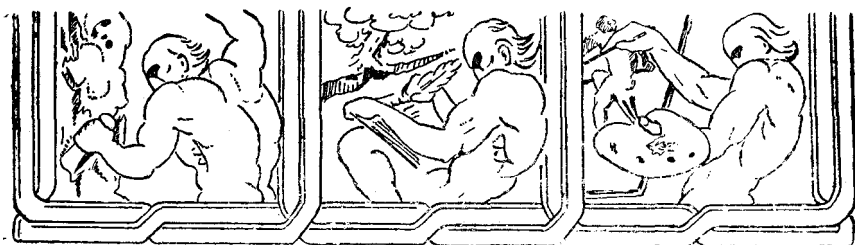
tăişuri din punctul de vedere al șomajului. Profesorul *Gregory* a arătat mai dăunăzi la congresul Asociației de Știință din Bristol că în faza de aplicare raționalizarea industriei *creiază* șomeuri în loc să-i absoarbă, ca o consecință a înlocuirii omului prin mașini. Surplusul brațelor de muncă nu va putea fi utilizat — spune d. Gregory, decât în momentul când noi industrii se vor fi creiat ca un rezultat al productivității sporite a industriilor raționalizate.

Fapt este că până în momentul de față lipsește programul de mare anvergură, care să cuprindă toată problema.

Oxford, Decembrie.

VICTOR CORNEA.

O trecere în revistă a gândirii filosofice contemporane

II.

America de Nord.

Atât în Statele Unite cât și în Canada, limba țării fiind cea engleză, caracterul gândirii prezintă numai unele nuanțe ale spiritului anglo-saxon. În procesul de formare al gândirii originale dincolo de ocean, se simte puternic conflictul dintre gândirea raselor nordice și felul de gândire al imigraților. În plus, întregul sistem al vieții sociale și economice fiind diferit de cel european, a produs *pragmatismul lui W. James*, caracterizat prin *dinamism, acțiune și preocupare asupra viitorului*, în contradicție cu conservatismul european. Problema educației are ca reprezentant pe *Dewey*, și iar alte figuri reprezentative mai sunt *Royce, Emerson, și G. Santayana*.

Un curent puternic se simte, în ultimul timp, împotriva materialismului american. Astfel într-o carte apărută decurând: *Our Business Civilization*, autorul *James T. Adams*, analizează spiritul civilizației americane contemporane și se ridică contra tendinței de a face din oamenii de afaceri o clasă dominantă. Cităm din această carte următoarele: „această țară face experiența de a-și așeza civilizația pe ideile oamenilor de afaceri. Poate oare să se zidească și să se mențină o civilizație puternică, pe filozofia casei de conturi și a singurei idei de bază: profitul“? În concluzie *James T. Adams* cere o mai mare originalitate individuală în organizarea vieții și refuzul de a se accepta semnul dolarului ca *numitor comun* al civilizației.

O vastă dezvoltare a luat în America *sociologia*, care dominează în America în interiorul universităților, pe când în Europa se dezvoltă mai mult în afară de universități.

Franța.

Oricât de mare ar fie originalitatea gândirii franceze, nu-i-se poate acorda monopolul invențiunii ideilor și abstracțiunilor, căci adevărul filozofic a fost pentru toate timpurile universal, și caracterul gândirii se formează întotdeauna din suma tuturor componentelor vieții și manifestărilor unei epoci. În grupul de gânditori francezi se cuprind nu numai cei din granițele Franței, ci și cei din Elveția franceză, cât și cei din Belgia, cari cu toții se întrec în contribuția la progresul culturii franceze.

În general sunt trei tendințe, în gândirea contemporană franceză: 1. *Pozitivismul empiric*. 2. *Idealismul critico-epistemologic*, și 3. *Pozitivismul metafizico-spiritual*.

Pozitivismul empiric s'a născut ca o reacțiune contra exuberanței eclecticismului și din dorința de a se introduce metode științifice în căutarea legilor prin care să se elimine risipa cercetărilor pentru „cauze“. Pionerul acestui curent a fost *Auguste Comte* (1798—1857). Continuatorii lui Comte sunt mulți și de nuanțe variate.

Astfel sunt *Littré* (1801—1881), *Pierre Laffitte*, *H. Taine* (1828—1893), *E. Renan* (1823—1892), *Charles Richet* (1850), *Theodule Ribot* (1893—1916), *Piere Janet* și *Georges Dumas*, *Ed. Claparede*, *Th. Flournoy*, *F. Le Dantec*, *Abel Rey*, *Paulhan*, *Emile Durkheim* (1858—1917), *L. Levy-Bruhl*, *C. Bouglé*, *G. Belot*, *Gh. Lalo*, *F. Rauh* (1861—1909), *Espinas* (1844—1922), *Jean Izoulet*, *H. Berr*, *P. Lacombe* și *Charles Maurras*.

Idealismul critico-epistemologic, caută să accentueze rolul ce-l joacă înțeleptul, în raport cu sensurile și natura, în formarea științei exacte. Pionerul acestui curent, desigur, este *Kant* în Germania și *Renouvier* (1815—1903), în Franța. Curentul acesta se împarte în două grupe: a) *oameni de știință și matematică*, b) *școala pur epistemologică*.

În grupa primă sunt: *Claude Bernard* (1813—1878), *A. A. Cournot* (1801—1877), *Gabriel Tarde* (1843—1904), *Jules Tannery* 1848—1910), *Henri Poincaré* (1854—1912), *Emile Borel*, *Pierre Duhem* (1861—1916), *Emile Meyerson*, *Gaston Milhaud* 1858—1918).

În grupa a doua sunt: *Arthur Hannequin* (1856—1905), *Louis Couturat* (1868—1914), *Victor Brochard* (1848—1917), *Louis Liard* (1846—1917), *J. J. Gourd* (1850—1909), *Emile Goblot*, *Louis Weber*, *Adrien Naville*, *Dominique Parodi*, *Leon Brunschwig* și *J. de Gaultier*.

Pozitivismul metafizico-spiritual, caută să salveze independența vieții intelectuale și se preocupă de modul de a înlocui pozitivismul empiric, în diferitele faze, printr'o sinteză spirituală atât a lumii cât și a vieții și care să fie atât experimentală cât și integrală. Intre promotorii acestui curent este cel dintâi *Maine de Biran*. Intre gânditorii secolului al XIX-lea, sunt *Felix Pavaïsson Mollin* (1813—1900), *Charles Secretan* (1815—1895), *Jules Lachellier* (1834—1918), *Paul Janet* (1823—1899), *Alfred Fouillée* (1838—1912), *J. M. Guyau* (1854—1888), *Emile Boutroux* (1845—1921), *Gabriel Seailles* (1852—1922), *Jean Jaures* (1859—1914), *André Lalande*, *Henri Bergson*, care a creat un curent ce atacă determinismul. Adepți ai acestui curent sunt *Edouard Le Roy*, *Joseph Wilbois*, *George Sorel* (1847—1922), *Desiré Roustan*, *Charles Blondel*, *Frank Grandjean*, *George Dwelshauvers* și *Henri Delacroix*. Contra bergsonianismului sunt: *B. Jacob*, *Julien Benda*, *René Berthelot*, *Jacques Maritain*, și *Etienne Gilson*.

Lista de mai sus a gânditorilor este formată din reprezentanți ai disciplinelor științifice, ca: filozofie, psihologie, educație, științe exacte, și sociologie. Desigur, în afară de aceștia mai sunt încă o mulțime de gânditori, cari pot fi găsiți în publicațiile curente.

Italia.

Gândirea contemporană a Italiei are un nivel care concurează cu al celorlalte țări, în plus își are și originalitatea caracteristică firii latine. Mândria cea mare a Italienilor, în fața lumii întregii, se reflectă prin geniul lui *Marconi* și *Righi*. Nu de mai puțină valoare sunt oamenii de știință ca *Enrico*, *Peano*, *Pieri*, *Padoa*, *Burali-Forti*, *Pastore* și în domeniul educației: *Maria Montessori*.

Incepând cu secolul al XX.-lea un spirit nou s'a introdus în viața Italiei. Acesta se caracterizează prin principiul *fare da se* (prin noi insine), care se rezumă la năzuința de a satisface toate nevoile Italiei din propriile sale resurse. Cu un cuvânt se face cultul naționalismului imitat după manifestațiile germane și franceze. Promotorul acestui naționalism este *Corrado Corradini*. Până acum naționalismul italian nu a provocat încă o atât de fecundă gândire, după cum a produs marxismul, prin lucrările remarcabile ale lui *Lora*, *Einaudi*, *Cabiati*, *Montamartini* între sociologi, sau ca *Croce* între filozofi, ori ca *Ciccotti* și *Ferrero* între istorici. De importanță deosebită sunt lucrările lui *Mosca* și *Pareto*, cari crează curent deosebit în gândirea sociologică și formulează teoria noului tip de

aristocrație, aristocrația *elitelor*. Această teorie, se pare, dominează ideile lui Mussolini, și se pare că și generalul Averescu, a primit dela ea unele sugestii în formarea doctrinelor sale politice. În Italia curentul post belic, care a creat fascismul, a impus anumite atitudini manifestațiilor culturale și politice, cari se pot găsi în publicațiile și revistele curente.

Activitatea spiritului italian s'a manifestat în *studii de istorie, psihologie, filozofie și teism*. *Catolicismul* italian a fost una dintre cele mai mari realizări în istoria acestui popor, prin care s'a manifestat inteligența politică și artistică a creației italiene. Biserica romano catolică din lumea întreagă, vedește tendința de a renunța la sprijinul politice și de a-și recăpăta caracterul spiritual.

Cu tura filozofică italiană de astăzi, nu are prea mare afecțiune pentru literatura pozitivistă ori pur naturalistă. Gândirea este îndreptată mai mult înspre idealism și înspre umanism. Pozitivismul, de fapt, a avut reprezentări nu numai în *Roberto Ardigo* (1828—1920), ci chiar în gânditorii renașterii, înainte de *Com e, Spencer și Mill*.

Naturalismul în Italia a fost urmat de un curent *idealist reacționar*. Această reînviere idealistică este legată de numele lui *Benedetto Croce* și *Giovanni Gentile*. În Croce predomină artistul și istoricul, căci el a ajuns la filozofie prin *istorie, estetică și științe economice*. În Gentile predomină *emoționalismul*, gândul religios și *auto-conștiința*, care vorbește prin filozof. Forța lor se îndreaptă spre a deschide noi orizonturi gândirii italiene, a restaura libertatea și inițiativa individuală, a revela noua misiune pentru cultura italiană aceea de a se elibera atât de materialism cât și de supernaturalism și ecleziasticism. Idealismul lor nu este nici metafizic nici static, ci este anti-metafizic și istoric.

Germania.

De o deosebită importanță este rolul gândirii germane în influențele ce le-a avut asupra gânditorilor lumii întregi. Analiza gândirii contemporane, include nu numai Germania ci și pe reprezentanții țărilor germanice.

Originalitate germană se găsește în domeniul metafizicei, logicei, științelor exacte, filozofiei naturei, estetică și filozofia artei, cât și în filozofia politică. Un extrem de mare progres l'a făcut gândirea germană în domeniul psihologiei. O expunere cu succes a gândirii contemporane germane, pretinde o familiarizare, din par-

tea autorului, cu toată mișcarea, fapt pentru care lăsăm altora această sarcină.

Alte țări.

Rusia și țările Slavice. Cetitorii lipsiți de cunoștința limbilor slave nu pot să-și formeze o opinie asupra gândirii originale din aceste țări, decât după traduceri și interpretări. Este însă o extrem de vastă producție în toate domeniile, care se caracterizează prin aceeace *B. Shaw* numește „sufletul bogat al slavului“. Doui exponenți, cu nume mondial, sunt astăzi: Profesorul *Pavlov* și președintele *Massaryk*.

Țările Sandinavice. Caracterizarea gândirii reprezentate de *Norvegia, Suedia și Damemarca*, nu mai puțin pretinde cunoașterea limbilor scandinave. Curentul cel mai puternic contemporan și mișcarea tuturor ideilor, se pare, își are originile și este reprezentat prin oameni dela *Upsala*.

Țările Americii de Sud. Aproape ca în întreg continentul american, cultura și gândirea din America de Sud, este o transplantare a ideilor europene. O originalitate a gândirii întâmpinăm în Argentina, de unde se poate trasa evoluția și împrăștierea culturii în celelalte țări sudice, cari cu toate au uzul limbii spaniole. Se găsesc influențele pozitivismului lui *Comte*, ale *Darwinismului*, *Spencereanismului* și idealismului *Kantian*.

Japonia și China.

Și în părțile unde soarele răsare, oamenii gândesc. Poate în răsăritul îndepărtat a „gândit“ omul pentru prima dată. Dacă este adevărat că leagănul întregii omeniri a fost în *sudul Asiei*, atunci e cert că toată cultura Europei își are rădăcinile în Asia, la fel cum cultura americană se zidește pe împrumuturi asiatico-europene. În comparație cu România de azi, sunt aproape de 30 ori mai mulți locuitori în acele țări, dintre cari cu aceeaș ușurință ar putea să apară gânditori geniali, cum ar putea să apară dintre francezi, români, englezi sau germani. Distincția cea mare între Occident și Orient, se cuprinde în felul deosebit de a înțelege noțiunea de „civilizație“. În general, viața industrială a țărilor din Occident a creat un *tip special de civilizație*, pe care Japonia și China contemporană se trudește s'o imite atât în domeniul gândirii cât și în al acțiunii practice. Nu mai puțin creștinismul, făcându-și drum în Japonia și China, produce o revoluție în armonizarea spiritului Budhist cu filozofia creștină.

În Japonia, așa numita mișcare de europenizare începe în a doua parte a secolului trecut. Deși exista concepția tradițională de a nu părăsi țara, totuși o mulțime de tineri au studiat în țările occidentale de unde au importat și irit. l modern. Astfel din Anglia și America, ei aduc *utilitariismul* și libertatea gândirii; din Franța *liberalismul social*; iar din Germania *absolutismul* și *filozofia idealistă*. Gândirea japoneză, de după războiul mondial, este arătată de *Kyoson Tsuchida*, ca având două direcții. Prima, domină mai mult în cercurile academice și este îndreptată înspre filozofia contemporană germană, în special înspre *Neo-Kantianism*; iar a doua, mai mult în cercul unor tineri, cari sunt cercetători în domeniul științelor sociale, și prea puțini advocați ai ideilor socialiste.

Pentru China, care și-a avut filozofia caracteristică, încă de acum câteva mii de ani, problema europenizării devine mai grea, prin faptul că există o largă suprafață teritorială care încă nu posedă, în sensul modern al cuvântului, *unitatea statului național*. Gândirea contemporană chineză, se trudește să realizeze ceea ce se numește *romantism național*.

Evoluționismul își are reprezentanții săi în Japonia, prin *Hiro-yuki Kato* și *Asajiro Oka*. După Kato, tendințele filozofice se pot împărți în trei grupe: întâi: *antagonismul dintre punctul de vedere teologic și cel causal asupra universului*; al doilea: între *dualism și monism*; și al treilea: între *teoria liberei voinți și aceea a necesității*. Oka, își fondează gândirea sa pe teoriile socio-biologice occidentale, și își construiește o concepție proprie, deosebită de ceea ce se cunoaște în alte țări, asupra viitorului omenirii. Gândirea japoneză, influențată de Confucianism și Budhism, era în general mai mult subiectivă. De aceea i-a fost mai ușor a urma tendințele idealismului german, care a dezvoltat școlile idealiste, neo-Kantiniene și neo-Hegeliene. O mulțime de scriitori japonezi au tratat în limba lor națională, și în limba germană, probleme de logică, etică, estetică, epistemologie, politică, științe economice, financiare cât și alte discipline analizate după metodele moderne științifice. Curentul acesta de gândire a căpătat în Japonia numele de „culturalism“. După războiul mondial, poporul japonez a fost puternic influențat de curentul *socialist*. Lucrările lui Marx au fost traduse în întregime în limba japoneză de către *Motoyuki Takabatake*, care este și unul dintre conducătorii socialiști. Asemenea mare parte dintre socialiști au fost influențați de către Bakunin și Kropotkin, formându-se grupuri de anarhiști și bolșevști. Chiar și profesorii dela universitatea

imperială și literații sunt adepți ai socialismului, cari văd această mișcare într'un sens mai larg, ca un ideal al comunității.

Gândirea chineză înaintează mai încet în adaptarea la apus. căci însăși revoluția industrială, care aduce peste tot locul dinamismul ideilor, pătrunde cu greu în China. Problemele ce se pun acolo este: 1. *Potrivirea nouilor tendințe ale gândirii contemporane cu formele tradiționale ale Chinei.* (Filozofia tradițională este reprezentată prin Confucius, pe care poporul chinez îl privește ca pe „învățătorul tuturor timpurilor“. O mișcare ce a luat numele de „revoluția ideilor“, caută să armonizeze morala chineză cu ideile sociale ale timpurilor moderne). E întrebarea: în ce măsură să se introducă gândirea apusului în China? Contactul cu civilizația apuseană, a rodit un antagonism între conservatismul tradițional și progresismul apusean. Acest contact reformativ, are patru forme. 1. Revoluția literară, prin care se caută a se elimina diferențele dintre limba chineză vorbită cu peste 200 dialecte și cea scrisă, și să se exprime gândul prin limba de azi. A doua este: mișcarea ideilor în legătură cu *Confucius*. A treia: mișcarea anti-religioasă, îndreptată mai ales în contra creștinismului. A patra: mișcarea socialistă. Intre criticii apusului este *Ku Hung Ming*, ce posedă perfect limba engleză, din care cauză lucrările sale pot fi cunoscute și de apus. El examinează viața individuală și constată că apusenii (Europenii și Americanii), trăesc pentru a lucra, pe când răsăritenii lucrează pentru a trăi. În ce privește educația, scopul apusenilor este de a face pe om *adaptabil*, folositor societății, pe când răsăritenii se nizuiesc să pregătească pe omul de caracter, care să nu fie numai adaptabil la viața prezentă, ci să fie și în serviciul formării unei lumi mai bune. În ce privește societatea, cea apuseană este zidită pe monedă, pe când cea răsăriteană este zidită pe moralitate. Politica răsăriteană este bazată pe conștiință sau pe simțământul rușinii, pe când cea apuseană pe putere. În general civilizația răsăriteană tinde înspre crearea unei omeniri mai bune, pe când civilizația apuseană este nu numai materialistă, ci și *mechanică*. Toată admirația lui, se îndreaptă însă nu înspre civilizația prezentă a Chinei, ci spre aceea pe care el o consideră *clasică*, după cum Europa consideră de cea mai superbă — civilizația greacă.

Metafizica și metoda științifică, asemenea sunt analizate, și cu unele reserve se primesc influențele apusului. Un promotor al socialismului a fost în China *Sun Wen*. El a fost nu numai un gânditor, ci și un conducător în revoluție și se poate considera ca adevăratul fondator al Republicii. El a fost un fel de „Lenin“ al Chinei.

Făcându-se comparația între Japonia și China, se ajunge la concluzia că deși în trecut aceste două țări aveau caractere comune, *astăzi au o gândire deosebită*. Japonia, ca imperiu, a trecut mai repede prin revoluția industrială, și s'a așternut cu toată seriozitatea să învețe științele și metodele practice apusene. China, a trăgănat mai lung revoluțiile sale, atât cea politică, cât și cea industrială. De altfel ambele țări au devenit conștiente de rolul lor în răsărit, și dornice de a deveni colaboratoare la prosperitatea omennirii, își ajustează individualitatea după cerințele gândirii contemporane.

Epoca contemporană este a științei, a organizării inteligente. Sistemul de a gândi, de a activa, de a trăi, este supus organizării științifice. Cuvântul „raționalizare“, este în uz, însă cu un înțeles deosebit decât acela pe care i-l-a dat Descartes și școala cartesiană. Societatea omenească se bazează pe organizarea cooperativă a specialităților rezultate din experiență. Toate interesele omenești fiind spuse studiului din diferite puncte de vedere, au dat naștere la un larg număr de discipline legate în grupul științelor sociale. Fiind un labirint întreg de teorii asupra acestor probleme, mintea omenească se trudește să le clasifice.

Intr'o lucrare recentă, *P. Sorokin*, fost profesor la Universitatea din Petrograd și actualmente profesor la Universitatea statului *Minnesota* (S. U. A.) grupează în nouă școli pe gânditorii sociologici contemporani.

1. Școala mecanistică (*a*) mecanica socială, *b*) fizica socială, *c*) energetica socială, *d*) sociologia lui Pareto).
2. Școala sintetică și geografică a lui *Le Play*.
3. Școala geografică.
4. Școala biologică (*a*) ramura bio-organică, *b*) ramura rasistă, ereditaristă, și selecționistă, *c*) Darwinismul sociologic și teoriile luptei pentru existență).
5. Școala bio-socială; demografie socială.
6. Școala bio-psihologică; sociologia instinctiviștilor.
7. Școala sociologică (*a*) ramura neo-pozitivistă, *b*) ramura Durkheimiană, *c*) ramura Gumpłowiczeană, *d*) sociologie formală, *e*) interpretarea economică a istoriei).
8. Școala psihologică (*a*) behavioriști, *b*) instinctiviști, *c*) introspectiviști de diferite tipuri).
9. Școala psicho-sociologică (diferite alte interpretări).

Toată activitatea omenească ce include gândire, își are sistematizarea și clasificarea în genul școlilor sociologice de mai sus.

Când un grup social devine legat în mod conștient prin puterea unui ideal comun, constituie o *personalitate*, o ființă socială capabilă de a menține o ordine psihologică, morală, și instituțională, și capabilă de a se prevedea cu organ de gândire, simțire, voință și acțiune, la fel ca un individ. Idealizarea tendințelor comune găsește soluția contemporană în „conștiința națională” a grupului. Grupurile naționale poartă în sine stigmatul unor anumite caractere psihologice. S. de *Madariaga*, făcând analiza alor trei națiuni, găsește că pentru Englezi principalul este : *acțiunea* ; pentru Francezi : *gândirea* ; și pentru Spanioli : *pasiunea*. Desigur, și celelalte națiuni au caracterul lor specific.

Idealul contemporan, se pare că e cooperarea armonică a grupurilor naționale. După cum spune *A. Zimmern*, un avocat al acestei cooperări, nu se poate ajunge la internaționalism decât trecând prin naționalism. Pentru neamul românesc a trecut epoca naționalismului romantic, și astăzi el trebuie să adopte naționalismul constructiv, cu integrare în internaționalismul uman.

România în această situație, ce gândire contemporană prezintă lumii ? Care-i este aportul său la civilizația umană ? Ce perspective de viitor are ?

Cu această ocazie, nu încercăm să facem o analiză a gândirii românești. Ne mărginim numai la a sugera câteva întrebări.

Pomul cunoștințelor, prezintă o mulțime de împărțiri arbitrare. Pentru românism, este o extremă importanță și de un interes general, complectarea *cu nume românești* a clasificării cunoștințelor după specialități, din tabloul următor :

1. <i>Știință și filozofie :</i>	4. <i>Științele Naturale.</i>
Ontologie, Cosmologie, Teologie.	5. <i>Astronomie.</i>
Epistemologie.	6. <i>Geologie.</i>
Logică și Metodologie.	7. <i>Geografie :</i>
Matematici.	Fiziografie.
Metrologie și Statistică.	Meteorologie.
2. <i>Științele Fizice :</i>	8. <i>Biologie :</i>
Mecanică.	Morfologie.
Fizică specială.	Fiziologie și Ecologie.
Mecanică specială.	Genetică.
3. <i>Științele Chimice :</i>	Paleontologie.
Chimia fizică.	Phylogenie.
Mineralogie. Cristalografie.	Botanică.
Chimie specială.	Zoologie.
Technologie chimică.	

9. *Antropologie*:
Antropologia fizică.
Științe medicale.
10. *Psichologie* (10 ramuri).
11. *Educație*.
12. *Sociologie*:
Etnologie.
Folklore.
Etnografie, Geografie Umană.
Istorie politică, socială.
13. *Religie, Etică, Teologie*.
14. *Știință socială aplicată*.
15. *Știință politică*.
16. *Jurisprudența și Drept*.
17. *Științe Economice*.
18. *Artele*: Fine, Folositoare, Re-creative. Estetica.
19. *Filologie*.

Nimeni n'ar putea susține, deșigur, că neamul românesc nu are reprezentanți originali în gândire, în domeniul acestor 19 discipline, ale căror idei să fie folositoare umanității și consultate de gânditorii streini.

Pentru generația românească contemporană, — și cum acest articol l'am scris pentru „Ardealul Tânăr“, accentuez, pentru generația ardeleană din care fac și eu parte, — este de un mare interes să se conscriască „*un index al gânditorilor originali contemporani români*“. Un astfel de index poate stimula ambiții și poate satisface și mândria națională.

Astfel, ce prezintă pentru originalitatea românească: *Pompeiu, L. Blaga, Negulescu, Rădulescu Motru* și alții în știință și filozofie; *Gogu Constantinescu*, etc. în științele fizice; *S. Mehedinți, I. Simionescu*, etc. în geografie? Cine sunt advocații Darwinismului și ai biologiei contemporane, cu punctul de vedere românesc, cum de exemplu este reprezentat prin *Dr. I. Moldovan* din Cluj? Ceten- dințe psihologice susține *Ștefănescu-Goangă*, și care-i deosebirea între curentul *Gestalt* contemporan și ideile psihologice ale lui *Drăghicescu* (Du role de l'individu dans le determinism social, Paris, 1906)? În ce constă mecanismul social al lui *Spiru Haret*, și ce teorie sociologică susține *D. Gusti, V. Bârbat, M. Ralea* și ceilalți? În știința politică, prin ce susține și cum explică „teoria elitelor“ *generalul Averescu* ori cum înțelege „democratismul integral“ *Iuliu Maniu*, sau cum își închipuia *V. Brătianu* „naționalismul economic“?! În artele fine *G. Enescu* ce rol românesc are și în artele folositoare cine sunt reprezentanții rasei noastre?

Fără îndoială, că orice răscolitor în domeniul gândirii contemporane românești, va găsi o bogăție de idei apreciabilă. Și datorita contemporanilor noștri este de a exporta această bogăție peste granițe și a o împrăștia în lumea întreagă spre gloria românismului.

I. Adămoiu.

Un an.. Cu acest număr revista Ardealul Tânăr, intră în al II-lea an de existență. Deși împrejurările protivnice au fost nenumărate, deși din partea unora încercarea noastră a fost considerată drept temeritate, am izbutit totuși să încrestăm acest prim popas, pe care nu-l vom întrebuința decât spre a ne reculege și a porni la drum cu mai multă experiență și curaj. Tuturor acelor care au privit revista cu simpatie, au colaborat la ea sau i-au fost de folos, redacția le exprimă sincerele sale mulțumiri.

Vintilă Brătianu nu mai e printre cei vii. S'a stins subit, în urma unui atac de apoplexie, care l-a ajuns în cursul unei plimbări singuratică în parcul său dela Mihăești. Prin moartea sa fulgerătoare partidul liberal a rămas văduvit de șeful său de până acum; iar din viața publică românească a dispărut un om cu caracter bine distinct, un om al cărui nume **se identifica cu un sistem politic, financiar și economic cu totul aparte.**

În coloanele acestei reviste atât omul cât și sistemul a fost combătut cu asprime, ori de câte ori aveau convingerea că răposatul săvârșea acte politice protivnice intereselor superioare ale neamului. Dar acest lucru nu ne împiedică să-i facem azi, când peste cariera lui politică s'a așternut liniștea cavoului familiar dela Florica, un portret obiectiv, în care calitățile și defectele celui plecat dintre noi să-și găsească justa apreciere.

Luat în bloc, Vintilă Brătianu a fost un caracter dintr'o bucată. Moștenind o anume tradiție financiară și formându-și convingerile politice într'o epocă în care două-trei teorii fi-

nanciare și economice stăpâneau lumea, el a rămas fidel până la moarte concepțiilor sale ante-belice, uitând că războiul a transformat nu numai harta Europei, dar și perspectivele ei politice și economice. Timpul însă nu cunoaște piedicile îndărătnicilor: se scurge neîndurat înainte și strivește orice rezistență opiniată, din care pricină cariera publică a lui Vintilă Brătianu se rezumă, după războiu, la o adevărată tragedie. La o tragedie cu atât mai dureroasă cu cât, în acest caz, omul care era dușmanul neîmpăcat al spiritului vremii sale — era de perfectă bunăcredință în toate actele sale.

La conflictul dramatic între sistemul politic, financiar și economic, pe care-l reprezintă și între obștea românească întreagă, se mai adaugă în urmă faptul cunoscut al erorii politice din 4 Ianuarie 1926, care s'a răz bunat cumplit în cursul anului trecut, când aceeași obște românească întreagă primea cu urale nesfârșite pe cel pribeag..

Dragostea de neam o avea în cel mai înalt și mai fanatic grad; poate tocmai acest fanatism l-a dus la rigiditatea principiului „prin noi înși-ne“, care, — evenimentele au dovedit-o — a fost profund vătămător economiei noastre naționale în vremurile de după războiu..

Vintilă Brătianu a fost un depășit de spiritul vremii, dar un caracter îndărătnic și sincer iubitor de neam.

Intelctualii partidului averescan. Partidul averescan se găsește, nu atât în căutare de popularitate pe plaiurile Ardealului, cât mai vărtos în căutarea unor platforme de existență, în căutarea unei justificări a năzuințelor lui politice. Căci ceace-i lipsește, în

primul rând acestui partid, este tocmai această justificare, adică un program ideologic, economic și social bine determinat, care să explice, în parte măcar, tribulațiile și mascaradele politice ale dlui Oct. Goga et. comp.

Epuzându-și vechile formule de ură personală împotriva frunțașilor partidului național, d. Goga pare a se fi oprit, mai nou, la caraghioasa prezumție, că Ardealul intelectual e alături de dsa și că — astfel — în fața celor puțini, dar „aleși“ cei mulți, dar „proști“, n'au decât să tacă și să-i permită a guvernă după plac. În acest scop dsa a și publicat nu de mult o listă a acestor „intelectuali de rasă“, vre-o 1500 în total. Cinstea profesională ne obligă deci să o examinăm cu atenție pentru a vedea cât de adâncă trebuie să fie admirația noastră față de ei și cât de firesc dorul de a ne lăsa cărmuiți de luminile lor irezistibile. Și-am examinat-o cu mâna dreaptă la inimă. Dar, vai!, în această listă, pe care noi o credeam ficsită de savanți cu renume mondial, noi n'am găsit decât oameni șterși în parte, iar în cealaltă parte simpli anonimi ai vieții noastre culturale, oameni cari, înainte de a fericii pe alții, au sfânta datorie elementară de a învăța înșiși să buchisească. În afară de 2—3 profesori universitari, capi de organizații județene și istorici cari confundă trecutul cu terenul de plasare strămbă a propriilor lor ranchiune politice, noi abia am întrezărit ici-colea câte un dascăl secundar sau primar, câte-un biet avocatul fără clientelă, însă cu cea mai bogată fantezie politică. Restul e gloată fără nume, o bizară colecție de cizmari, comercianți, proprietari mărunți cari au totatătea legături cu cartea câte are d. Goga sau fratele dsale cu modestia, de ex. Aș putea cita câteva exemplare din această recoltă de intelectuali improvizați, dar găsesc că nici atâta nu merită bravi purtători de flacără spirituală, cari sprijină acțiunea gogistă.

Și-acum, acesta fiind adevărul, mă întreb, dacă nu e cazul să compătımim pe vajnicul desrobitor, care a avut cutezanța să afirme că firele tradiției culturale ardelen se găsesc, de 25 de ani încoace, în mâinile sale. Căci a continua această tradiție cu simpli cărnățari, și alte categorii de

cețățeni respectabili, dar nici decum „intelectuali“, e pur și simplu amuzant și ridicol.

Moartea mareșalului Joffre. Într'un spital din Paris, mareșalul Joffre, care se apropia de frumoasa vârstă de 80 de ani, a dus o aprigă luptă cu moartea, dar înzadar: ea l-a răpus, așternând peste Franța întreagă și peste multe din țările lumii un val de doliu adânc simțit. Războiul cel mare a fost al umanității întregi și e firesc ca dispariția celor ce i-au determinat cursul și desnodământul să fie regretată de toată suflarea. Să ne amintim de primele luni ale măcelului. Puvoiul german invadase Belgia, iar bătălia de pe frontiere fu pierdută de către francezi. Rapiditatea atacului și superioritatea numerică a inamicului păreau irezistibile și în opinia publică a țărilor cari simpatizau eroismul Franței întru apărarea civilizației moderne, prindea a se strecura teama că orice speranță e zadarnică și că în curând militarismul prusac va umili Parisul și prin el lumina și ideea de dreptate. Dar iată, aceste țări, a căror soartă era sau avea să fie legată de a Franței, se înșelără. Soarta Franței în acele clipe tragice era în mâinile generalissimului Joffre, care nu-și spusese încă ultimul cuvânt. Avea să și-l spună însă în curând, în celebra **bătălie de la Marna**, unde **furoarea galică** reînscută nu numai că opri, dar respinse tăvălugul german înapoi și îl silii să se ascundă, pentru tot restul războiului, în pământ. Pentru această bătălie, pe care o câștigă Joffre și prin care, după chiar adversarii săi neîndurați — soarta războiului era definitiv decisă, unii îl aseamănă cu Aetius din antichitate, și fără îndoială eroul de pe cămpiile catalaunice e poate singurul care-i poate sta alături ca mărime strategică și importanță a rolului istoric jucat cu deplin succes. Criticii militari francezi îi recunosc în unanimitate calmul, tenacitatea și mai ales siguranța convingerii în izbândă, tocmai calitățile sufletesti necesare în lunile de groază când o fire mai emoționabilă ar fi stricat sau ar fi predat pur și simplu partida. Că aceste calități trebuiau înlocuite prin altele, după ce germanii trecură ei în defensivă, e adevărat, dar Franța știu

să și le găsească în mareșalul Foch, care desăvârși victoria, iar Joffre părăsi terenul grelelor răspunderi cu conștiința faptelor împlinite.

Ca Români, ca unii deci căroră bătălia dela Marna le-a netezit drumul spre dezrobire, noi nu putem decât să ne închinăm cu venerație la mormântul lui și să-i zicem din toată inima: odihnească în pace!...

Alfred Fabre-Luce: „Locarno sans rêves“. Intr'o formă cam abstractă, autorul face un examen aprofundat al situațiunii Europei dela războiul încoace, expozeul și critica diferitelor soluțiuni, propuse pentru a remedia dificultățile cari mai subzistă și să rezolve problemele recent apărute.

Alfred Fabre-Luce notează insuficiența Societații Națiunilor și amintește incoherențele politicii externe franceze, cu începere dela terminarea războiului. Problema actuală alternează între 2 directive: una pur naționalistă, fondată pe căutarea unei clientele de națiuni secundare aliate, care implică menținerea unei mari forțe militare; cealaltă adoptată de d. Briand cu multă efuziune, care a angajat definitiv Franța la *Locarno*.

Locarno! Un acord dinamic, un capitol deschis și nu un capitol închis, un nucleu solid, în jurul căruia va străluci cu mai multă forță însăși Societața Națiunilor!

Cu toate acestea, autorul atacă cu un curaj remarcabil și problema responsabilității războiului și aceea a datoriiilor interaliatate.

Ideia de bază a operii sale însă este, cu toate acestea, complexul de chestiuni europene, cari se ciocnesc la tot pasul de problema franco-germană. D. Fabre-Luce propune rezolvarea acesteia printr'o înțelegere directă între cele 2 țări, cari azi sunt separate, mai puțin prin divergențe de interese, decât prin considerațiuni sentimentale.

„Am îndrăznit — scrie el — să pronunțăm cuvântul de alianță germană. Chiar am indicat, că alianța n'ar fi suficientă, dacă ea n'ar comporta, în limitele fixate de economie și de psihologie, o simbioză progresivă“.

Această înțelegere, D. Fabre nu afirmă că se va realiza, dar el vrea să creadă în ea, din toate puterile. Cartea se termină printr'o vibrantă concluzie optimistă.

Victor Boret: Pour ou contre la terre.

Cartea domnului Victor Boret, fost ministru al agriculturii, tot timpul războiului, în Franța, înseamnă o piatră de hotar. Și să ne explicăm. Războiul, care a adus triumful dezordinei și al anarhiei în viața socială, politică și economică, a antrenat inevitabil și o anarhie în spirite, mult mai periculoasă decât cele dintâiu. D. Boret a sesizat partea sensibilă a chestiunii și în noianul de probleme, de o importanță, mai mult sau mai puțin, relativă, pune întrebarea neted: „pentru sau contra pământului“?

Problema este prea categorică, pentru ca răspunsul să nu necesite un moment de reculegere și studiu. Însuși d. Boret procedează astfel, examinând situația țării sale, din chiar a doua zi după armistițiu. Cum se prezintă această situație? Industria franceză, trebuind să lucreze, tot timpul ostilităților, se găsea la un potențial mult superior celui antebelic. Agricultură, din contră, solda războiul cu următorul bilanț: 1.000.000 țărani morți în lupte, 300.000 invalizi, 500.000 prinși în mrejele uzinelor ispititoare, iar inventarul agricol într'o stare detestabilă.

Ce-a urmat, se știe. O încurajare nefirească a industriei și o ignorare completă a agriculturii.

Rezultatele și ele se văd. Industria n'a câștigat nimic, iar agricultura agonizează deadreptul. Criza agricolă bântuie cu furie. Suprafața pământului abandonat crește mereu. Astăzi, în Franța, 600.000 hectare de pământ, sunt cultivate de streini. Exodul rural ia proporțiile unei invaziuni, 300.000 țărani, părăsind anual pământul, spre a se stabili în orașe. Clasa rurală, în raport cu totalul populațiunii, a scă-

zut dela 76%, la sub 50%. Pentru prima dată în istoria Franței, cetățenii sunt mai numeroși decât ruralii. În fiecare an se importă 15,000.000 chintale de grâu strein, iar viața se face tot mai scumpă, tot mai grea.

D. Boret spulberă erezia unui industrialism excesiv, pe care-l acuză direct de toate greutățile cari s'au abătut asupra Franței.

„Înapoi la pământ!“ — este deviza sa și timpurile de aur vor reveni.

Dr. Hersz : Emigration et réemigration en Palestine. Problema sionistă a făcut în toate timpurile, obiectul unor intense preocupări. Bărbați de stat, economiști și financieri, au consacrat sionismului, studii nenumărate. Și cu toate acestea, problema există și se afirmă pretutindeni, deși soluțiile preconizate au fost destul de abundente și variate.

Felul suprem al sionismului este de a transfera în Palestina, cea mai mare parte din evreii din lume și de a forma aici un stat evreiesc. Sionismul este deci o mișcare politică, a cărei doctrină de colonizare este analizată de Dr. Hersz în cuprinsul volumului său, care deși de proporții restrânse, cuprinde un material bogat și edificator. El pleacă dela premiza că, să transfereți 15—18 milioane de evrei, al cărui număr crește dela 15.000—25.000 pe an, într'o țară care este mai mică decât Elveția, este o utopie.

Chestiunea se pune altfel. Este vorba numai de a transforma minoritatea evreiască din Palestina (11 % după recensământul din 1925), în majoritate. Dela 1922, timp de 5 ani, au intrat în Palestina 75.000 evrei, ceea ce face o medie anuală de 15.000.

Nu însă toți acești evrei rămân în Palestina. Mai mult de 25.000 persoane au părăsit Palestina între anii 1922—26, din cari 16.500 evrei. Fenomenul pare cel puțin curios. Reemigranții evrei, complecți ruinați, se întorc în țările lor de origină, pentru simplul motiv, că n'au găsit în Palestina ce au așteptat. Procentul celor ce revin, era în 1925 de 40 % pentru Polonia și 13 % pentru Rusia.

Concluziunile la cari ajunge autorul sunt deadreptul negative. Cu o emigrație de 5—6 % pe an ar trebui evreilor mai mult de 100 ani pentru a forma majoritatea în Palestina. Pe de altă

parte coeficientul de creștere naturală este în Palestina de 2,5 % pentru evrei, față de 17,5 % pentru populațiunea totală. Deci imigrațiunea evreiască nu poate acoperi nici acest deficit, care crește neconținut.

În astfel de condițiuni, adăogă profesorul dela universitatea din Geneva, sionismul, ca doctrină de emigrațiune, este o aberație, iar idealul entuziaștilor vizători ai căminului național evreiesc, o mare iluzie.

G. H. Bousquet: Essai sur l'évolution de la pensée économique. În controversele fără de sfârșit, între istorici și adepții metodei deductive, G. H. Bousquet, pare că aduce o notă justă. Declarând, că scopul economiei politice este de a formula legi și nu numai de a descrie realitatea, el completează că, întrucât realitatea este diversă, în timp și în spațiu, legile economice nu pot să aibă decât o valoare relativă.

Deși titlul cărții este cam pretentios, conținutul nu este decât o trecere în revistă a istoriei științei economice, lăsând cu totul, pe planul al doilea, istoria doctrinelor sociale. Cu alte cuvinte, G. H. Bousquet și-a oprit privirea asupra teoriilor explicative, acordându-le atenția cuvenită, în funcție de valoarea intrinsecă a interpretării cât mai fidele a realității.

În ce privește sistemele de gândire economică, chiar celebre, dar cari n'au adus o contribuție importantă la elaborarea progresivă a științei, autorul le ignorează în tratarea sa. De exemplu. Socialismul, premergător mișcării marxiste, nu ocupă mai mult de câteva pagini. Despre solidarism și teoria catolicismului social, se fac simple mențiuni.

Negând multe valori, G. H. Bousquet înțelege să creieze altele. **Abatele Genovesi, Cantillon, Ferrara, Sir James Stewart și Cherbuliez**, sunt copios și favorabil comentați.

Clasicii sunt și ei, original clasificați. În timp ce Ricardo intră în preferințele autorului, Stuart Mill este considerat mai mult filozof, decât economist. Malthus este posedat de considerațiuni practice și normative, ceea ce îl împiedcă de a vedea lucrurile printr'o prismă integral științifică.

Modernii fac deosebit, obiectul unei judicioase aprecieri. Cu toate că este

elevul lui **Pareto**, **G. H. Bousquet**, decretând primatul teoreticienilor echilibrului economic, recunoaște valoarea și rolul jucat de **școala austriacă**, care **apropiindu-se** uneori de realitate, și-a câștigat o superioritate incontestabilă, asupra anumitor puncte.

Cu toate că **G. H. Bousquet** nu confirmă sentința atribuită de **Maurice Barés** lui **Renan**, în virtutea căreia „**orice tânăr trebuie să deuteze în viață cu insulta pe buze**”, îndrăsnetele, dar justele sale răsturnări de valori, au avut darul să energizeze economiștii mai în vârstă. **Gaëtan Piron**, într-una din cronicile sale, ridică spada, afirmând malițios că „**G. H. Bousquet, care n'avea decât 25 ani când a scris cartea sa (1927), are încă timp să devină și modest.**”

G. I. P.

Prof. Dr. Sabin Gioranu: Cehoslovacia (1918—1930). — Probleme valutare și organizarea Băncii Naționale Cehoslovace. Fără îndoială, eminentul profesor dela Academia Comercială din localitate, este un spirit prețios. Volumul, apărut decurând, cu titlul de mai sus, justifică îndeajuns afirmațiunea noastră. Autorul tratează cu multă competență, o problemă ce face

astăzi pretutindeni, o carieră strălucită — problema valutară — și dacă alegerea i s'a oprit asupra exemplului cehoslovac, rațiunile omului de știință, ce se trădează la fiecare pagină, sunt multiple. Reținem pe cele mai importante. Cehoslovacia este țara a cărei situație în 1918 însemna, în ce privește economia, triumful dezordinei și al anarhiei. Tot Cehoslovacia este țara, care a reușit la 27 Noembrie 1929, acel admirabil tur de forță: stabilizarea legală la o paritate corespunzătoare la 1/7 a parității antebelice. Banca Națională Cehoslovacă își are merite deosebite, în ce privește înfăptuirile esențiale, pe cari totuși guvernatorul dr. Vilém Pospisil, cu modestia ce-l caracterizează, le ocolește cu multă abilitate, în prefața lucrării.

Redarea fidelă a stabilizării cehoslovace este o contribuție însemnată pentru literatura noastră de specialitate, prin actualitatea problemei ce desbate, întrucât poate semăna multă claritate, în confuzia ce ne agită zădarnic.

Faptul că d. profesor Gioranu a scris această carte, ne bucură. Felul cum a scris-o, trebuie să-l bucure și pe domnia sa.

G. I. P.

